

ԾԱՂԻԿ ԿԵ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՇԱՐՔԻՆ ԵՐԵՐԸ — Հա-
տը 40 փարս :

Բաժանորդագիրն ԿԱՆՈՒՅԻԼ — Պոլսոյ Համար տարե-
կան 45 դրշ. վեցամսեայ 23 դրշ. եռամսեայ 12 դրշ. —
Գաւառաց Համար տարեկան 50 դրշ. վեցամսեայ 26
դրշ. եռամսեայ 14 դրշ. :

Ռուսիոյ Համար տարեկան հինգ ռուբլի : Ուրիշ եր-
կիրներու Համար 12 ֆրանք :

Գաւառներէն դրոշմաթուղթ կ'ընդունուի :
Միայն երեք թիւ ապստիկ կը ընդունուի : այնուհետեւ
բաժանորդագիրն չը վճարողը կը դադարի թերթ ընդու-
նելէ :

Ծանուցման տողը 2 դրշ. :

40 փարս

ԾԱՂԻԿ

Լ Ր Ա Գ Ի Ր

Ազգային, Քաղաքական եւ Գրական

40 փարս

ԾԱՂԻԿ Ի վերաբերեալ ամէն գործի Համար պէտք է
գիմեւ ,

Առ ՏԵՐԵՔԻՆ-Հրատարակիչ ՅՈՎՆԱՆ Գ. ՓԱՆԳՈՒՇԵԱՆ
Պօլիս , Էսկի-Ջապթիէ , Պերպերեան Տպարան

درعليه ده اسكي ضبطه زقاعنده بربريان مطبعه سنده
« زاغيك » غزقيسى مديرى پالاقاشيان حوونان

HOVNAN PALACACHIAN
Rue Esski-Zabtié, Imprimerie N. Bérbérian
CONSTANTINOPLE

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ — Ա . ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 24 ՇԱԲԱԹ 23 ՓԵՏՐՎԱՐ 1891

ԳԱՒԱՌԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔ

Անցեալները «Ծաղիկ»ի մէջ հրատարա-
կեալ յօդուածով մը գաւառացի աղագայնոց
կացութեան վրայ խօսելով, յայտնած էինք
թէ դառն վիճակն յորում կը գտնուին նոքա,
գէթ մեծ մասամբ, արդիւնք է իրենց ծոյլ
և յառաջադիմելու անընդունակ բարուց : Եւ
արդարեւ կեանքն աւելի դիւրին, մինչև իսկ
հաճոյական է այն գաւառաց մէջ, ուր ժողո-
վուրդն ընտել է աշխատութեան և ընդունակ
յառաջդիմութեան : Վայրեր կան յորոց ի Պո-
լիս և այլուր պանդխտող աղագայինք օտարու-
թեան մէջ իսկ մտաց ու մարմնոյ գործու-
նէութեան շնորհիւ չափաւոր ասպարէզներու
մէջ կը նետուին և կը յաջողին շատ անգամ.
այսպէս էին երբեմն Ակնցիք և Արապկիրցիք,
այսպէս են զարդիս Կեսարացիք : այս վերջինք
մանաւանդ, ոչ միայն ոչնչիւ գործի կը ձեռ-
նարկեն աստ ու չարքաշութեամբ, որամտու-
թեամբ, համբերութեամբ եւ ինքնօգնու-
թեամբ կը զարգանան նիւթապէս, այլ և մը-
տաւ որական մշակութեան հետամուտ լինելով
այսօր պարծանօք կը թուեն ստուար խումբ
մ'իրենց հայրենակցաց որ իբր բժիշկ, փա-
տարան, գրադէտ, գեղագործ, վարժապետ,
և այլն, Հայ ընկերութեան պատիւ կը բերեն :
Օրինակը մեծ գրգիւռ մ'է, կ'ըսեն, և իրա-
ւամբ, արդի Կեսարացիք կը հետեւին ի սկզբ-
բան պանդխտող իրենց հարց շաւղին : անէք,
կրնա՞ք ցուցնել Կեսարացի բեռնակիր մը,
տան մէջ ծառայող սպասաւոր մը, բաղանջաց
մանչ մը, կամ այլ այսպիսի գծուծ ու ապար-
դիւն աշխատութեան յանձնառումը : ո՛չ . ո-
րոնեցէք պատճառը և պիտի գտնէք :

Ակնցին ու Արապկիրցին հանգիստ ու գը-
րեթէ երջանիկ իսկ կ'ապրին իրենց երկրին
մէջ՝ երբ իրենցմէ պանդխտողք, զիրենք հիւ-
րընկալող վայրին մէջ, զարգանալու և ընկե-
րային բարձր դիրք մը գրաւելու հետամուտ
էին . այսօր Ակնայ և Արապկիրու մերապնեայք
նուազ գիւրապետ են կամ, աւելի ճիշդ՝ ըսե-
լով, կը տառապին, զի իրենց պանդխտներն
կորուսին նախկին գործունէութեան ոգին և
յառաջդիմական բարքը :

Արդ այս գործունէութեանն ու յառաջդի-
մութեան տենջը գրեթէ բնուին անծանօթ
եղած են մեր Մշեցի, Վանեցի, Բեզեցի, Եր-
զնկացի, Գարահիսարցի, Խարբերդցի, Սե-
բաստացի և այլ բազում գաւառաց աղագային-
ներուն, ըստ սրում առաջին Վանեցիք կամ
Մշեցիք այս տեղ գալով, բեռնակիր կամ վա-
ճառատանց մէջ պահապան կամ անոնցմէ փո-
քոր ի շատէ բանդէտ եղողներն սենեկապետ
եղած են : Դարերէ ի վեր աւանդաբար կը
շարունակէ այս վիճակ՝ գրեթէ բոլոր Վանե-
ցի և Մշեցի պանդխտեցւոյ մէջ : Սեբաստացիք
բաղնեպան եղած են ի հնունդ, ցայսօր ևս կը

շարունակեն լինել, և այս՝ այսպէս պիտի լի-
նի մինչեւ որ աշխատասիրութիւնն և իրենց
միաբն ու տենջ այլուր չը տեղափոխեն զի-
րենք : Այս կարգի ժողովուրդներ յառաջ-
դիմութեան անընդունակ հնչակուած են ի
հնուց սնտի, և այս՝ բարոյապէս ճամարիտ է .
Վանեցին, Մշեցին, Բեզեցին, Սեբաստացին,
ինչպէս իրենց պանդխտութեան, իրենց բնիկ
երկրին մէջ ալ թշուառ պէտք է լինին մեր
տեսութեան համաձայն, և են իրօք . ոչ մի-
այն մարմնով թշուառ, այլ և մտօք, այլ և
բարոյական կենցաղով :

Չարմանալին ու ցաւալին այն է որ նոքա
կ'զգան այդ թշուառութիւնը . արտունջն
անպակաս է իրենց բերնէն . վկայ իրենց եր-
գերն լալիւն, մեղամաղձիկ, աղէկիզ, ուստի
և աւելի մեղկացուցիչ, աւելի յուսահատեցու-
ցիչ, բայց գուցէ չեն խորհր իսկ թէ դար-
ման կարելի է տանիլ այդ կացութեան : Օրի-
նակը թերեւս առաւել համոզիչ լինի : Սեբաս-
տացիք կը հաւատային թէ իրենց հողերուն
վրայ ծառեր չեն բուսնէյ . այն ընդարձակ
ու արգաստրեր գաշտին մէջ, որ կը տարա-
ծուի Սեբաստիոյ քաղաքին շուրջը, և ոչ մի
ծառ կ'երեւէր յառաջագոյն : Հանգուցեալ
կարապետ եպիսկոպոս, ի կենդանութեան՝
տեղւոյն առաջնորդը, քաղաքին մօտ, Ս.
Նշանայ Վանուց պարտիզին մէջ ծառեր տըն-
կեց առ ի փորձ, և յաջողեցաւ . քաղաքացիք,
գեղեցիկ եղանակին մէջ, կ'իւրակէ օրեր, կամ
լուր օրերու պարապոյ ժամերն, հանգստա-
նալու և զուարճանալու համար խումբ խումբ
կը դիմին այդ ծառոց հովանոյն ներքեւ, այլ
իրենցմէ ոչ ոք մտադիր եղաւ իրեն յատուկ
հողերուն վրայ ծառատունիկ ունենալ : Արդի
առաջնորդ Գեւ. Պետրոս Եպիսկոպոս յիշմիա-
ծին տեսնելով երջանկայիշատակ Ներսէս Աշ-
տարակեցւոյն շինած անտառը, վերագործին
Ս.Նշանայ Վանուց ծառատունիկերը բաղմացուց
և անտառի ձեւ տուաւ անոնց : Սեբաստացիք
տեսան զայս և հրճուեցան, այլ չը հետեւեցան
օրինակին, զի աւանդաբար կը հաւատան դեռ
ևս թէ իրենց հողերը ծառատունիկ չեն սնու-
ցաներ : Այսպէս նաեւ Կարին, ուր մերձեցող
ճանապարհորդն հեռուէն կը տեսնէ Հայոց Ե-
կեղեցւոյ բակէն վեր բարձրացող հսկայ ծա-
ռը, գուցէ Կարնոյ ուղոյն քաղաքին միակ
ծառը, զոր տնկած է հանգուցեալ առաջ-
նորդն Գրիգորիոս Եպիսկոպոս : Կարնեցիք,
հակառակ այս փորձին, կը պնդեն հաւատալ
թէ իրենց երկրին մէջ ծառ չը բուսնիր, և
վառելիք փայտն ու ածուխն հեռաւոր վայ-
րերէ կ'ստիպուին բերել տալ ու ծանրադնի
առնուլ :

Այս աղետարեր նախապաշարունակները ցը-
րելով դիւրակեցութեան պայմաններն որոնել
և ծրարանութեան գրգիւռ պէտք է տալ .
որո՞ւ պաշտօնն է այս, և ի՞նչ կերպիւ զայն
կատարել հնար է . ըսենք նախ թէ ժամա-

նակն յորում կ'ապրինք, յարմարագոյն է
այդպիսի գործոյ մը ձեռնարկութեան . իբր
տան և երկու տարի առաջ դժուարին ու
կործանիչ պատերազմին անխուսափելի հե-
տեանօք, Տաճկաստան այնպիսի երկույթ
ու վիճակ մ'ունէր որ լաւատեսներն իսկ
յուսահատ էին, գէթ երկար տարիներու հա-
մար, մեր երկրին վերականգնումը տեսնէ :
սակայն նախախնամութիւնն որ ի քարանց
կարող է որդիւ Արաւհամու յարուցանել, հա-
ճեցաւ ամբառնալ Օսմանեան գահուն վերայ
կորովամիտ, խոհեմ, աշխարհաշէն ու հեռա-
տես թագաւոր մը, կարելի է վստահութեամբ
ըսել, աննման իւր սերնդեան մէջ, որ Իւր
ընդարձակ կայսրութեանը վարչութեան սան-
ձը կորովի ձեռացը մէջ առնելով վերջ տուաւ
անկերպարան վիճակին, նորոգեց և մեծ մա-
սամբ ի նորոյ շինեց հազարակեցութեան ճամ-
բայները, քաղաքեց վաճառականութիւնն
ու արուեստները, կազմակերպեց գաւառան-
ները, հաստատեց նոր օրէնքներ և թերի-
ներն ամբողջացուց, կարգաւորեց բանակը,
վերականգնեց նաւատորմիդը, անլուր զարկ
մը տուաւ հասարակաց կրթութեան, կեդ-
րոնէն հեռի վայրերու մէջ վարձատրատեց և
աղբեցիկ ըրաւ իշխանական զօրութիւնը,
հիմնապէս բարեկարգեց տէրութեան ելեւ-
մուտքը և թոյլ չտուաւ որ այս ամենայն գոր-
ծողութեանց մէջ պաշտօնէից մեծագոյնէն
մինչև յետնագոյնին ընթացքը վրիպին Իւր
տեսութենէն . համայն եւրոպական մեծ դրա-
մատեարք այժմ լի վստահութեամբ կը դիմեն
այս, երկրաշէն ձեռնարկութեանց արտօ-
նութիւններ ստանալու : Մեր աշխարհաշէն
վեհագետին պարկեշտ ու գործունէայ ող-
ւոյն և իմաստուն աշխարհավարութեան ար-
դիւնքն եղաւ նաեւ օսմանեան դրամական վար-
կին անհամեմատ բարձրացումն, այնպէս որ
մինչ օսմանեան հինգ առ հարիւր ատոյսաւոր
նախորդ փոխառութեանց ատեն՝ դրամա-
տեսարք անուանական հարիւրի տեղ հազիւ
յիսուն կուտային, այս օր չորս առ հարիւր
տոկոսաւոր փոխառութեանց համար դրամա-
տեսարք անուանական հարիւրի տեղ եօթա-
նասուն և վեցէն մինչև իննսուն կը հատու-
ցանեն . այդ փոխառու դրամատէրերն քան
զմեզ լաւ կը քննեն ու կը հասկնան երկրին
տնտեսական զարգացման աստիճանն և մա-
նաւանդ այն Ոգին որ այդ զարգացումը կը
ներշնչէ, և եթէ ի նկատի առնուք այն
սուղ ժամանակն յորում այսքան մեծագոր-
ծութիւնք կատարեցան, վստահութեամբ
կրնանք ըսել թէ մերձաւոր ապագայի մէջ
դեռ ունինք տեսնել կարգ մ'ալ օգտակար
և հայրենաշէն բարենորոգմանց կատարումն .
այս ամէնուն համար նուիրական պարտք
ունիմք աղօթելու վստահ արեւաշատութեան
մեր վեհափառ ու գորովագութ Սուլ-
թան Ապտիւլ Համիտ Կայսեր կենաց :

Բայց ազգութեւն չէ բաւական. երբ մեր ամենուս Իշխան Կայսրը կը հսկէ, կը խորհի ու կը գործէ, մեք եւս պարտութեամբ հսկել, խորհիլ ու գործել. դու քեզ օգնէ որ Աստուած ալ օգնէ, կ'ըսէ առածը. ուրեմն ի գործ. ուսուցանեմք մեր գաւառացի եղբարց՝ թողուլ լացն ու տրտուշը, աշխատիլ, արգելնաւորել, զարգանալ նիւթապէս, մոռալէս ու բարոյապէս. այս ջանք՝ ճշմարտապէս ազգասիրական՝ թող լինի մեր հանրային ու անհատական գործունէութեան միակ նշանաբանը. թող Ազգային Վարչութիւն իւր ուշը դարձնէ գլխաւորապէս իրենց բնագաւառին մէջ ապրող ազգայնոց վրայ, ձեռնհաս ու անձնուէր մարդիկ զրկէ ուսուցանելու նոցա՝ կենաց լաւագոյն պայմանները, գրգռելու զանոնք յառաջ տանելու մշակութիւնն ու արուեստները. գիտակից ընելու իրենց իրաւանց ու պարտոց, պահանջելու տէրութեան օրինաց գործադրութիւնն, վերջ տալու անիրաւ բոլորեցողութեան, կեղծքիչ ու կործանարար արարմանց ու պահանջմանց, հաստատելու զիրենք ի կրօնս և ի պաշտամունս եկեղեցւոյ, վախճան տալու տեղային ատելութեանց ու ազգամիջապառակտմանց որք առաւել քան զամենայն միասակար են ազգային զարգացման, ընդհանրացնելու և արգելնաւորելու ազգային դաստիարակութիւնն ոչ միայն մատաղ սոյլ և հասուն սերնդեան մէջ, միջոցներ ձեռք առնելու ամուսնութեանց բաղմանց, ծննդոց աճման և հիւանդութեանց դարմանատարութեան մասին, արգիլելու անվաստակ պանդխտութիւնները, արծարծելու բարեացակամութիւնն ու սէրն ընդ մէջ մեր ազգայնոց և այլակրօն այլադաւան բնակիչաց. այսպէս ընելով լիովին համակերպած կը լինիմք մեր Օգոստոսիան Կայսեր բաղձանաց ու պահանջումներուն, և փութացուցած գաւառացիներն այն երջանիկ ժամանակին որ թերեւ ճաճկաստանի վերակենդանութեան խնայալէս ու ճշմարտապէս զարգացումը պիտի լինի. և երբ ապագայ սերունդներն օրհնութեամբ յիշեն մեր այժմուս վեհապետին Գործերն ու փառաւորեալ Անունը, թող ըսեն նաև թէ Նորա ժամանակակից իրենց նախնիք եւս գիտցեր են օգտուիլ ի նմանէ։

Ա. Ա. ՍՈՒՐԵՆՅԱՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏ Ի ԴԵՂԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ

Նորայր Բիւզանդացւոյ բառարանէն տունելով—որ Maitre բառին գիմաց գրած է նաև վարդապետ (jurnibus), arnobusapet, և այլն—մեր վիպագրոյն մէջ նշանակեալ Maitre en Pharmacieն թարգմանած էինք Վարդապետ ի դեղագործութեան։ Պ. Մարգարեան խժեռած էր զայս ախտոս, և մեք առաջարկած էինք իրեն՝ Maitre en Pharmacieին համապատասխանու աւելի յարմար բառ մը ցոյց տալ։ Պ. Մարգարեան այս անգամ կրկին կ'երեւի հըրապարակի վրայ, և մեզ պատասխանելու համար լիթուէի բառարանէն Docteur բառին նշանակութիւնը յառաջ կը բերէ։ Յիշեցնելով Պ. Մարգարեանի որ վէճի առարկայն ո'չ թէ Docteur, այլ Maitre բառն է, կը հրաւիրեմք զինքը՝ փոխանակ ուրիշ խնդիր յարուցանելու, ուղղակի մեր հարցման պատասխանել։ (1)

Կ. Յ. ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

Վարդապետ ի դեղագործութեան

(1) Արդեօք Վարդապետ, Docteur և այլ պատմական բառերու հետ խառնալով պիտի յուճէ Մարգարեան եփեմիս իւր Աշխարհագրութեան սխալներու խնդիրը։

Ծ. խմբ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Սպանիական ընտրութիւնք. — Փորձուկալի դէպքերը. — Իշխանական այցելութիւնք. — Իտալիոյ Նոր Նախարարապետ Բուդինի մարքիզին յայտարարութիւնք. — Քրիստի եւ Պիզմարք. — Ֆրանսացիք կը մերժեն Պերլինի գեղարուեստական ցուցանանդիսին մասնակցիլ. — Եգիպտական արշաւանք ի Սուտան։

Տարւոյս սկիզբները տեղի ունեցան Սպանիոյ երեսփոխանաց ընդհանուր ընտրութիւնք և օրուան պահպանողական նախարարութեան կուսակիցք բնականաբար մեծամասնութեամբ ընտրուեցան՝ հակառակ ընդհանուր քուէարկութեան նոր օրինաց որոյ վրայ մեծ յոյսեր դրած էին ազատականք։ Մինչ Սպանիոյիք ընտրական պայքարին մէջ կը մրցէին անվիաս գէնքերով (իւրեանց քուէներով) և կ'ապահովէին Պ. Փանովասի գիրքը, դրացի պետութեան մէջ ի փորձուկալ (ուր մըտքերը դեռ հանդարտած չեն) pronun ciamentoի փորձ մը կը լինէր որ կրնար աղետալի հետեւեցնելու ունենալ երկրին և մանաւանդ Պրականսի տան համար, եթէ կառավարութիւնը ազգուապէս չզգայիր խռովարարները։

Հոկ տեղական կարեւորութիւն ունեցող այս դէպքերուն կատարուած միջոցին, աւելի մեծ նշանակութեան արժանի իրողութիւններ տեղի կ'ունենային Եւրոպիոյ մեծ տէրութեանց մէջ։ Ֆրանց Ֆէրտինանդ երիտասարդ արչիդուքը (որ Աւստրիոյ ապագայ վեհապետը կը համարուի) Ռուսիոյ Արքունեաց կը վերադարձնէ Ջարեւիչ մեծ դքսին այցելութիւնն ի վիշենա և ոչ միայն արքայազնու պատիւներ կ'ընդունի Ջարէն այլ և խաղաղից կերպիւ կ'ողջունուի Ռուս ժողովրդեան կողմանէ որ սովորաբար չըսայէր իւր համակրութեան ցոյցերը։ Այս ուղեւորութիւն որ յաղթական պտոյտի մ'երեւոյթը կ'առնու ֆեթերապուրկէն ի Մոսկուա, կարծել կուտայ ոմանց թէ նոր թեւական մը կ'սկսի Ռուս և Աւստրիական կայսրութեանց յարաբերութեանց և բընականաբար իրր բարոյական պարտութիւն մը կը նկատուի երեակ նիզակակցութեան համար։

Պ. Քրիստիի վերջնական անկումը կուգայ հաստատել այս կարծիք։ Իտալացի նոր նախարարապետը, Մարքիզ աի Բուդինի, իւր քաղաքականութիւնը սկզբնապէս երեսփոխանական ժողովոյ առջեւ, անցողակի և կարծես միայն ձեռն համար կը յիշէ թէ Իտալիա հաւատարիմ պիտի մնայ իւր միջազգային յանձնառութեանց, սակայն ազգուապէս կը պնդէ եմսական հաւատարակչութիւնը վերահաստատելու հարկը (կարեւոր խնայողութիւններ ընելով պատերազմական և նաւային ծախսոց մէջ), և կը խոստանայ վերջապէս բարեութիւնը Ֆրանսայի հետ Իտալիոյ յարաբերութիւնները։

Այս յայտարարութիւնք որ Պ. Քրիստիի քաղաքականութեան դատաւարութիւնը կըրնան համարուիլ, Իտալական խորհրդարանի և Իտալացի ժողովրդեան մեծամասնութեան հաւանութեան կ'արժանանան, կը մնայ գիտնալ թէ ինչ ընթացք պիտի բռնէ Պ. Քրիստիի հանդէպ իւր յաջորդին. արդեօք պիտի համակերպի, իրեւ ճշմարիտ ազատական մը, մեծամասնութեան կամաց և գէթ լռելեայն պիտի ճանաչէ իւր սխալները, թէ ընդհա-

կառակը իւր բարեկամ և վիճակակից իշխան Պիզմարքի նման, յիշուի կամ յանդիման պիտի քննադատէ իւր յաջորդին գործերը և զնա տապալելու պիտի աշխատի։ Այս մասին հրատարակուած տեղեկութիւնք Պ. Քրիստիի կը վերադրեն նոր նախարարութեան ամէն առթիւ հակառակելու մտադրութիւնը, բան մը որ շատ բնական է՝ եթէ ի նկատ առնուի Հիւմպէրդօ արքային նախորդ նախարարապետին կրքոտ և փառասէր բնաւորութիւնը։ Պ. Քրիստիի զայս ընելով, մինչեւ վերջը հետեւած պիտի լինի Պ. Պիզմարքի ընթացքին որոյ ամէն առթիւ նմանելու ջանացած է։ Սակայն եթէ ճշմարիտ են լրագրաց ոմանց տեղեկութիւնք, վիշենա կայսր կը խորհի սահման մը դնել Ֆրէտէրիխսթեյնի միայնակեացին չափազանց ազատաստութեան և ի հարկին ի գործ դնել ընդգէմ Պ. Պիզմարքի այն օրինաց խտուութիւնը զոր սա ինքն այնչափ չարաչար գործածեց իւր քաղաքական թշնամեաց դէմ։ Մի գուցէ նոյն բանը պատահի Պ. Քրիստիի։

Բայց առ այժմ Գերմանական կառավարութիւնը ամենէն աւելի զբաղեցնող խնդիրը Ֆրանսայի հետ յարաբերութեանց խնդիրն է։ Կարգ մը իրողութիւններ, որպէս անցեալ տարի Ֆրանսացի իմաստասէր Պ. Ժիւլ Սիմօնի մատուցուած յարգանքներն ի Պէրլին, Ալզաս Լօրէնի մէջ անցագրոց օրէնքին մեղմացումը, Պէրլինի Ֆրանսական դեսպան Պ. Հէրպէթի տուած վերջին երեկոյթին վիշենա կայսեր ներկայութիւնը, վերջապէս Ֆրանսական և Գերմանական կառավարութեանց համահասարակ փափաքն ի մասին խաղաղութեան պահպանման և վիշենա մայր կայսրուհոյն այցն ի Փարիզ, յուսալի կ'ընէին երկուց մերցակից տէրութեանց մէջ եթէ ոչ կատարեալ համաձայնութեան մը, գէթ յարաբերութեանց բարեօրոշման մը կարելիութիւնը։

Սակայն նոր դէպք մը որ ըստ ոմանց այդ մերձեցումը փութացնելու պարտէր ծառայել, բողոքովին հակառակ արգելեց մը կ'արտադրէ։

Գերմանական կառավարութիւնը Պէրլինի մէջ առաջիկայ դարնան գեղարուեստից ցուցահանդէս մը բանալ որոշած լինելով, հրաւեր կը կարգայ բոլոր Տէրութեանց արուեստագիտաց մասնակցիլ այս ցուցահանդէսին, անդ ի տես զնեղով իւրեանց կարեւոր գործերէն մի քանին։ Ֆրէտէրիք կայսրուհին յանձն կ'առնու իւր ուղեւորութեան միջոցին այս հրաւերն անձամբ հաղորդել Ֆրանսացի նշանաւոր պատկերահաններէն ոմանց, յուսալով այս կերպիւ բառնալ նոցա խղճահարութիւնները։ Եւ իրաւի վայրկեան մը կը յաջողի իւր փափուկ ձեռնարկին մէջ, և Ֆրանսական դպրոցին նըշանաւոր անդամներէն ոմանք կ'ընդունին կայսրուհոյն հրաւերը։ Բայց ծայրայեղ հայրենասէրները կը յուզեն հասարակաց կարծիքը, լրագրական յօդուածոց և գումարումներու մէջ մասնակցութեան կամ ոչ մասնակցութեան խնդիրը օրուան խնդիր կը լինի և և կը մոռցնէ նոյն իսկ Թեմիսթորի թատերախաղին առթիւ ծագած բուռն վիճաբանութիւնները։ Պ. Տէրուչէր, հայրենասիրաց նախկին դաշնակցութեան պետը, խնդրոյն կը միջամտէ և բնականաբար ոչ մասնակցութեան դատը կը պաշտպանէ. վերջապէս կ'որոշուի չմասնակցիլ Պէրլինի ցուցահանդէսին, սրպէս Գերմանք երկու տարի յառաջ զլացան իւրեանց մասնակցութիւնը Փարիզի տիեզերական արուեստահանդէսին։ Դժբաղդաբար Գերման կառավարութիւնն ևս մոռնալով այս վերջին պարագայն, այս ցոյցին չափազանց կարեւոր-

րութիւն մը կ'ընծայէ և օգուտ քաղելով Ֆրանք և Գերմանական սահմանաց վրայ պատահած աննշան միջադէպէ մը, ազդ մը հըրատարակել կուտայ Գերման կայսրութեան պաշտօնական լրագրոյն մէջ ի մասին անթերի գործադրման անցագրոց օրէնքին:

Այս լուր բնականաբար մեծ յուզում կը պատճառէ, և երկու ազգաց լրագիրք վերըստին կ'սկսին թշնամական և սպառնալից յօդուածներ հրատարակել իրարու դէմ, որպէս Պիզմարքի վարչութեան օրով:

Այսպէս անգամ մ'եւս յօդս կը ցնդին Ֆրանք և Գերմանական համաձայնութեան մը յոյսերը: Սակայն, որպէս կ'ըսէ Փէթրսպուրկի ժուռնալը, յուսալի է որ երկուց կառավարութեանց խաղաղասիրութեան և ջանից չնորհիւ այս ամպ ևս անցնի առանց փոթորիկի, մանաւանդ զի Վալտէրգէ կուման — որ անցեալ տարի Մոլթթէ մարաշխտին յաջորդեց իբրև պետ Գերմանական մեծ սպայակոյտին և որոյ կը վերադարձին չափազանց պատերազմասէր ձգտումներ — պաշտօնանկ եղաւ իւր ամենակարեւոր պաշտօնէն, ուր կոչուեցաւ Շլիֆեն զօրավար, ի մեծ դժգոհութիւն շատ մը ուրիշ զօրավարաց:

Այս փետրվար ամիսը ուրիշ զօրավարի մը, Ալփրիկեցի Օսման Տիկմային ևս աննպաստ եղաւ: Սուլթանի եգիպտական իշխանութիւնը իմանալով Օսման Տիկմայի բանակին տկարանալը, կ'որոշէ վճռական ճիգ մ'ընել այդ վրտանգաւոր Սուլթանցին միանգամ ընդ միշտ հեռացնելու համար Սուլթանի չըջակայներէն: Եգիպտական փոքրիկ զօրաբաժին մը, ընդ հրամանատարութեամբ Անգլիացի մի քանի սպայից, յառաջ կը խաղայ ընդդէմ Սուլթանցոց որ յետ բուռն դիմադրութեան տեղի կուտան և կը ցրուին, բազմաթիւ մեռելներ թողլով պատերազմի դաշտին վրայ: Այս յաղթութեամբ եգիպտական զօրքը կը գրաւէ Թոխարը, և Օսման Տիկմա սակաւաթիւ զօրք կը քաշուի Սուլթանի ներսերը: Ապագայն միայն պիտի ըսէ եթէ Օսման Տիկմայի այս պարտութիւնը վճռական է, որպէս կը հռչակեն անգլիական լրագիրք: Գ. Զ.

ՍՈՒՐԲ ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵՒ

Հայաստանեայց եկեղեցին այսօր կը տօնէ զյիշատակ Իսահակայ հայրապետի: Հա՛րկ է արդեօք երկարօրէն ներքուէլ այս սուրբ Հայրապետն՝ որոյ կեանքն այնքան արդիւնաւոր և օգտակար եղաւ ազգին: Ո՞ր Հայու, մանաւանդ գրագէտ ու գրասէր Հայու սիրտ չտրոփէր այսօր ի լուր այս անուան: Միթէ այսօր Հայն որ իւր գրական գոհարներով կը պարծի համայն աշխարհի առջև, մանաւանդ արդի նոր ազգաց, որք այս երանաշնորհ հայրապետի սքանչելի և վսեմական գրուածոց սկսած են ծանօթանալ և հիանալ, նըւա՞ղ պարտական է ի մասին երախտագիտութեան:

Ո՞վ էր այս Հայրապետ. — զաւակ Ներսէսի, այն աննման հայրապետի՝ որ ամբողջ Հայոց ազգին բարերար հանդիսացաւ, ամէն ուրեք բարեգործական հաստատութիւններ հիմնելով, եկեղեցիներ կերտելով, վանքեր շինելով, աղքատն ու հարուստ, աւուրկն ու իմաստուն և կղեր հաւատարմապէս սիրելով և անխոր, այսինքն անաշխատէն խրատելով և յանդիմանելով ի հարկին և ի պատենին: Պատմութիւնն ու երախտագէտ բն-

րանք Մեծ մակդիրը տուած են Ներսէսի, այլ սակայն այս մեծ մարդուն զաւակն աւելի մեծ լինելու կոչումն ունեցաւ, մինչ զի կարելի է այսօր խոստովանիլ թէ մեծ մարդէն մեծագոյն զաւակ մը ծնաւ:

Սահակայ մեծութիւնն այն եղաւ, որ հնադարեան ազգ մը, որ տակաւին կը տատանէր երկու կրօնից, քրիստոնէութեան և հեթանոսութեան մէջ, որ այլ և այլ կուսակցութեանց բաժնուհիլով քաղաքական և բարոյական աղետից սկսած էր մատնուիլ, և մերձ էր ի կորուստ, որ վերջապէս պաշարուած ահաւորագոյն թշնամիներէ՝ չունէր այլ ևս գիմադրութեան ու է զօրութիւն, պահպանեց այնպիսի իմն կորովամտութեամբ և խորախորհուրդ իմաստութեամբ, ընդ որ չ'սքանչանալ և շնորհապարտութեամբ չ'խոստովանիլ կարելի չէ:

Սա ի մանկութենէ ի տղայ տիոց անտի վարժեցաւ ի գիրս սուրբս. ոչ թէ միայն Հայերէն, այլ և Յունարէն, Պարսիկ և Ասորի լեզուաց քաջաճիւղաւ էր: Գանի որ բազմաթիւ աշակերտներ ունեցաւ, ուրեմն իւր բազմաբնուէր կենաց պատմութիւնը կարելի չէ կարծել թէ գրող չունեցաւ մանրամասնօրէն: Միայն թէ սա ճշմարիտ է որ մինչեւ ցարդ տակաւին գտնուած չէ մի ձեռագիր, որ պատմէ այս ընտիր Հայրապետի աստուածահաճոյ վարքը: Կան արդարև ծառընտիրներ և Ոսկեփորկիներ, որոց ինչ ինչ հատուածք ևս մերթ ընդ մերթ հրատարակուած են, այլ սակայն հետաքրքիր մտքերու ի գոհացումն ցարդ չ'կան հնագոյն ձեռագիր լիակատար տեղեկութիւններ:

Սահակ հետզհետէ աճելով և զարգանալով ի շնորհս Աստուծոյ, այնքան հաճելի եղաւ առհասարակ ժողովրդեան, որ վերջապէս արժանացաւ հայրապետական գերագոյն գահուն, կաթողիկոսութեան, միաձայն հաւանութեամբ ամբողջ ազգին: Ալ այնուհետեւ փոյթ ունեցաւ ոչ թէ միայն ազգային կրօնական յառաջադիմութեան, այլ որ մեծն էր, և որ իսկ իւր յաւիտենական փառքն ու անմահութիւնն էր, ազգային գրական յառաջադիմութեան սկզբնապատճառն ու սատարն եղաւ, գործակցելով Սրբոյն Մեսրոպայ վարդապետի ի գիւտ հայկական տառից: Սա ինքն էր որ Մեսրոպայ հետ ուխտեց չ'ինայել ու է է ջանք և ջրհրկիլ ու է է արգելքի առջեւ՝ ի լուսաւորութիւն ազգին քրիստոնէական ճշմարտութեանց մէջ: Յետ գիւտի հայկական նշանագրերով՝ սա ինքն էր որ զըպրօցներ բացաւ, ուշիմ և լուրջ տղայներ ժողովեց ու կրթեց, ամէն ուրեք վտակ ու ծաւալեց հաւատոյ լոյսն, որ չ'ջանելու վրայ էր, վասն զի Հայք չ'էին հասկանար սուրբ Գիրքը, քանի որ իրենց լեզուաւ չ'էին լսեր զայն, այլ Յունարէն և կամ Ասորերէն: Թէ որքան անպատեհութիւններ կային՝ Հայ ժողովրդեան իմանալ տալու համար կրօնից ճշմարտութիւններ, պատմիչն Կորիւն ի վարս Սրբոյն Մեսրոպայ այս մասին լիակատար գրած է:

Սուրբ Սահակ ոչ թէ միայն աշխատակցեցաւ ի ծաւալումն գրականութեան, այլ և Սուրբ Գրոց թարգմանութեամբն ի Հայս, աւելի պանծալի հանդիսացաւ. այս թարգմանութեան այնքան հիացած են եւրոպացի իմաստուն մասնագէտներ որ Հայ թարգմանութիւնն Ս. Գրոց « Թագուհի ամենայն թարգմանութեանց » խոստովանելէ չ'վարանեցան:

Ահա այսօրինակ Սահակ իբրև գեղանշոյլ մի աստղ փայլեցաւ. նա ամէն ուրեք տարածեց գիտութիւն և հաւատք, մինչ զի Հոռվմէական կայսրութիւնն որ կ'երեւի թէ այն օրերէն ի վեր մոռալուած էր Հայոց ազգը տակաւ առ տակաւ հոռումացնելու, արգելքներ հանեց այս սուրբ Հայրապետի դէմ, որ հայերէն լեզու և գիր չաւանդէ: Հոռվմէական իշխանութեան ներքեւ գտնուող հայաբնակ գաւառաց մէջ, Սահակ իւր թոռն Վարդան սուրբ վարդապետն Մեսրոպայ յղելով ի Կ. Պոլիս, համոզողական փաստերով ցոյց տուաւ Բիւզանդեան արքունեաց թէ անիրաւութիւն է ժողովրդեան մը լեզուն արգիլել և չ'թողուլ զայն ուսանիլ և նոյն լեզուով օրհնել իւր Աստուածը. ո՞վ նուրբ քաղաքագիտական հանճար:

Այլ սակայն այս մեծ մարդն եւս իւր ազգէն կրեց մեծագոյն վշտեր: Ապերախտութիւնը յաւակնեցաւ այս պատուական Հայրապետին սիրտը խոցել և վիրաւորել: Մերայինք որք հետամուտ էին օտար իշխանութեան ներքեւ մտնել, տեսնելով որ Սահակ կամակից չէ և մինչև իսկ արգելք է իրենց խորհրդոց և տեսնելով թէ իւր բոլոր տքնութիւնք և նահատակութիւնք վերջապէս ապարդիւն կը մնան, պարտաւորեցաւ հրաժարիլ կաթողիկոսութենէ գէթ առժամանակ մը:

Ահա այսպէս Սահակ առաքինացաւ թէ յանուն եկեղեցւոյ և թէ յանուն ազգի: Նա թարգմանեց Ս. Գիրքը, նա աւանդեց եկեղեցական սրբագիր կանոններ, նա եղանակեց առաջին անգամ շարականներ, ճոխացոյց եկեղեցին, փայլեցոյց ազգային պատիւն ու փառքը, ըրաւ ինչ որ կարելի էր ընել մեծ մարդու մը՝ ի փրկութիւն կործանուող մօտալուտ ազգի մը և ժողովրդեան:

Եկեղեցին ու ազգն այսպիսի Հայրապետի մը ի պատիւ յիշատակին իրաւամբ այսօր կ'երգէ:

« Որ յարմատոց հարցն սրբոց
Մեզ գաւազան բլրոցներ
ԶԻսահակ սուրբ հայրապետ,
Հովուել զհօտ Գրիստոսի:

Որ զխաւարն անգիտութեան
Հայաստանեայցս լուծեր,
Զիմաստութեան ծագել զլոյս
Սովաւ որդւոց Թորգոմայ:

Որ զհանդերձեալ խորհուրդք, Տէր,
Տեսեամք Սրբոյն ծանուցեր,
Յիշատակի սորա ընկալ
Ըզտօնողաց աղաչանս »:

Վ.Ա.Ն.Ն. Վ.Ա.Գ. Տէր ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՍԱՐԳԻՍ

ՅԻՇԱՏԱԿ Մ'ԱՆՅԵԱԼԷՆ

Հիւսիսի հեղձուձիչ քամին իւր բոլոր սաստկութեամբ կը գոռացնէր Փետրուարի վերջին եօթնեակն: Երկինքն՝ իւր մառախլապատ վարագոյրի թաքստոցի ետին՝ այլ եւս չէր ժըպտեր այնպէս անուշ և սրտագին, որպէս երբեմն Անտիտաւրոսի չքնաղ օղակաց չնաշխարիկ անտառներին: Բնութիւնն ողջոյն՝ գոգցես անհարիր և տկար՝ ձմրան այս յետին աղբեցութեան առջև, տարապայման անձկութիւն մը կը ներգործէր մարդոց և անասնոց վրայ, այնպէս որ, մինչև իսկ թռչիկներն

իրենց ծակերէն դուրս ելնել և ձագուկներն ուն ջուր տալ չ'էին համարձակեր: Այս պարագայն իւր բուն գոյնով նկարելու համար շատ գեղեցիկ կերպով ասած են մեր գեղջուկներն. « Ի մէջ խաչ ու Ս. Սարգսին՝ վայ անոր որ իր տուն չը լինիր »:

Ազնուածորն որ գարնան գեղափայլ օրերին՝ իւր գողտրիկ հովտի և սիրուն լեռանց զգեցած չքնաղութեամբ և զարդարուած բլուրաւոր ծաղկանց բուրուկներով կը թուի լինել գրախտն աղետական, ձմրան այս օրերին՝ բոլորովին հակապատկերը կը կրէ: Ձեան թանձրամած վերմակը՝ կը պատէ ամէն բան, զարմանալի մեղմադճոտութիւն մը կը տիրէ անդ: Եթէ ուշադրութիւն գրաւող կէտ մը կայ, այն ալ բիւրեղափայլ ձեան համահաւասար տարածութիւնն է որ կը փայլի մերթափնախաղ և մերթ որոտացող սատկաշունչ հովի մոլեգին հոսանաց հետ փոթորկուելով: Տպաւորութիւնը՝ զոր կը կրէ մարդս այս տեսարանի ազդեցութենէն՝ իրօք աննկարագրելի է:

« Սուրբ Սարգսի Բարեկենդանի երեկոյն է այսօր » կ'ըսէր Մէլիք Մխաբ իւր զաւակաց ու թոռանց, « Կերէ՛ք, խմեցէ՛ք, խաղացէ՛ք, խնդացէ՛ք ես օր: Վաղ ծով ու պահք կայ ամէնուրեք խամար, մենք ամենքս էլ պարտական եմք պախելու (պահելու) այս ծովն ու պահք, Ս. Սարգսին ատենախոսն նեղութեան մէջ ամենուրեք օգնական »:

Ս. Սարգսին ամէնէն ժողովրդական և ամէնէն ընտանի սուրբն է մեր գեղջուկների համար: Ծամբորդութեան, նաւարկութեան, հիւանդութեան, և այլն պարագայներին ատենահաս Ս. Սարգսին պահապան սուրբն է հայ գեղջուկներին: — Որքա՛ն պանդուխտներ, սիրահարներ և փորձանաւորք իրենց վերջին ճգնաժամին՝ Ատենահաս Ս. Սարգսին սպիտակ ձիու վրայ նստած՝ իրենց օգնութեան հասնելը՝ ճշգրիտ երազների մէջ տեսած և վերջապէս իրենց նպատակին հասած են: Այս մասին այնքա՛ն առատ են տպացոյցք մեր մամերի և պապիկների բերանների մէջ՝ որքա՛ն զօրաւոր նոցա հաւատքն և բարեպաշտական եռանդը: Եւ միթէ ճշմարիտ հաւատացեալի մը համար դժար է այդպիսի բան, երբ մանանիսի հասի չափ հաւատքը լեռները կը շարժեցնէ:

Կան շատ մը բարեպաշտ մամիկներ, կիներ ու աղջիկներ որ Ս. Սարգսի պահոց առաջի երեք օրն կը ծախեն՝ կիւրակի երեկոյն սկըսեալ մինչև չորեքշաբթի երեկոյ՝ ամբողջ եօթանասուն երկու ժամ ոչ ինչ բան չեն ուտեր, օրական երեք անգամ քառասունական ծուր աղօթք ընելով: Չորեքշաբթի երեկոյ ամէն տուն՝ ցորենի բոված ալիւրէ և խաղողի բուսկէ թրեալ անուշեղէն կը շինեն՝ զոր նոքա « Դալլաթ » կը կոչեն: Այս քաղցրեղէն՝ մեծ կակ տաշտի (կոնքի) մը մէջ կը շաղէ տանախիկն ցորենիւան ժամ 8-9 ի միջոցներ: Այդ անուշեղէնի խմորի վրայ խաչի նշան ձեւացնելէ ետք՝ մէկ կողմը ծրարեալ կը պահեն զայն, որպէսզի Ս. Սարգսին — որ Յոյն աղջիկն՝ կապալաշտութեան ճիրանէն ազատելու համար՝ իւր հրեղէն Սպիտակի գաւակի վրայ առած՝ Բիւզանդեան մայրաքաղաքի պարիսպներէն դուրս Մարմարայի անջրպետը ցատկելով՝ Բագրեդան կ'անցնի, և անտի լեռնէ լեռ թռչելով՝ բնադաւառի Աստուածաբնակ Սարբէն միոյն գաղաթը կը բարձրանայ, իւր հակառակորդաց երեսին փչելով անդամադրելի բուռն ու քամին — անե-

րեւոյթապէս գայ և իւր քանիւ ձիու պայտի նշան՝ այդ անուշեղէնի զանգուածի վրայ դնէ: Նոյն չորեքշաբթի երեկոյն երբ գեղջուկան ժամերը կ'արձակուին և գիւղական օրուան գործառնութիւնը կը դադրին, իւրաքանչիւր տան բնակիչք իրենց յարկի ներքեւ կը հաւաքուին, Տանուտէրն սեղանի գլուխ կը բազմի ու զանազան բարեպաշտական խրատներ ու պատմութիւններ իւր ընդոճին կը խօսի: Ապա քիչ մը խարկած ցորենի փոխինդ (ալիւր) իւր բերան ձգելով՝ կը փչէ ի յիշատակ օրուան Սրբոյ արարողութեան: Յետոյ դանակ մ'իւր ձեռքն առնելով, սեղանի վրայ դրուած Ղայուքի զանգուածն՝ իրենց տան բնակչաց թուոյն հաւատար քանակութեամբ կը բաժնէ: ամէն մէկուն իւր բաժին տալով « Սուրբ Սարգսի քեզ պախապան (պահապան) եղին » բարեմաղթութիւնը կը կրկնէ: Հոսի ուրեմն՝ կտոր մ'ալ Ղայուք սեղանին բաժին թողնելով կը վերցնեն:

Կոյս աղջիկներ՝ նոյն օրն ալի և չոր հացալիթներ կը շինեն, իրենց տանց տանիքների վրայ կը դնեն, երբ ագռաւ մը կամ անծեղ մը գայ՝ այդ բլաթը կտցահար ո՞ր կողմն որ տանի, նոցա զըսմէն ալ նոյն երթալ կը գուշակէ: Արդէն ծովն ու պահք խիստ անհրաժեշտ են: Այդ չորեքշաբթի երեկոյն ընթերելէ ետք, ամուրի երիտասարդք ու աղջկուքք ջուր չեն խմեր, քիչ մ'ալ աղի բիթ կ'ուտեն, որպէսզի իրենց ծարաւն զօրաւոր կերպով դրգռեն ու իրենց անսեղ քնոյ միջոցին, ի՛նչ գոյնով և տեսքով օրիորդ կամ երիտասարդ երազով գայ ու նոցա պատուքն գաւաթ մը ցուրտ ջրով յագեցնէ, ճիշդ ու ճիշդ իրենց ամուսին այն պիտի լինի յիրականի:

Բարեպաշտական ոգւով վառուած գեղջուկ ժողովրդեան խիստ ծանօթ այս Սրբոյն անուն ո՞ր հայ մարդն է որ չը գիտէ: սկսեալ յետին ռամկէն ու մանկիկէն մինչև աւագ գիւղապետն ու Տանուտէրն՝ ամենքն էլ Ատենահաս Սուրբ Սարգսի լաւ կը ճանաչեն, ու այս ձիւնորեալ Սուրբն՝ իւր ամենի սպիտակի վրայ նստած՝ իրենց հոգւոյ և մտաց մէջ կենդանի կը պատկերեն:

ՂԱԶԱՐՈՍ Պ. ՆԱԶԱՊԵՏԵԱՆ
12 փետրուար 1891

ՀԱՐՍԱՆԻՔՆ Ի ԶՄԵԿԱԾԱԳ

(Շար. Գալստի Բիւլէն)

Աղջկուքք իւրեանց պարտքն կատարելով, հարսնացուն բերին սենեկին մէկ անկիւնը նստեցուցին, վրան ձերմակ շաբաթ մը ձգելով, ժամը 11-ն էր. հարսնաւորաց գալտեան կ'սպասէին:

Տալովն բլրակի մը ետեւէն կ'իմացէր հարսնաւորաց գալն: Տուներու մէջ մարդ չէր մնացեր, տանիքներու վրայ և փողոցներու մէջ խուփ խուփ կեցած՝ հետաքրքրութեամբ կրկին և կրկին կը թուէին զարս և զկանայս հարսնաւորաց:

Հարսնացուի դուռն կանգնած էին դրացիներէն մէկ մէկ կամ երկու անձինք՝ հիւրերու ձիւներն ու ջորիները տունները բաժնելու համար. ամէն մարդ կը նայէր տեսնելու թէ ծանօթ կամ թաթկամ ունի՞ն, որպէսզի նոցա ձիւներն առնեն, ունեցող չ'ունեցող պարտական էր առնելու բոլորովին իսկ անծանօթի մը ջորին կամ ձին: Այնպէս ալ եղաւ:

Հարսնաւորք գժրաղբութեան մը պատա-

հեցան. հարսնետան դուռն գոցուած էր. հարսնացուի ընկերուհիք կը գոչէին. « Փունջի փարան չը տուած ներս չէք կրնար մտնել » (1). Կնքահայրն ստիպեալ տուաւ 10 դահեկան և դուռը բացուեցաւ:

Արք և կանայք զատ զատ սենեակներու մէջ կը հրաւիրուէին. հարսնացուի սենեկին մէջ, ուր կանայք կ'մտնէին, կը տիրէր լաց ու աղաղակ, գոռում գոչում: Հարսնացուի մայրըն, քորք և մոտաւոր ազգականք հաւաքեալ, նորա (հարսնացուի) վիզն ինկած, գոգասանքներ (մէնի) մէկ մէկու ետեւէ կ'երգէին:

Սուս քսին ու իրաւցուցին, գառնուկ, երո ձին դուռը կայնցուցին, ետևում, Ոսկերդ հանցիցն գոգուս, խուզիս, Ձեռներդ հանցիցն ծոցուս: Կիսեռսին եօնիւմիզէն, ցէ՞ կէլիւր էլիմիզէն, Խապլամա քէմէրիպի չեգիլիցն պէլիմիզէն: Աղանլար չիչէլէնիս, չիչէլի կեօրչէլէնիս, Պէն քէսիմ եալան օլա, կիլքիքնէկ կեօրչէլէնիս:

Կանայք միջամտելով բաժնեցին մէկ մէկէ. ամէն ոք իւր տեղը նստած՝ այլ և այլ խօսակցութեամբ ժամանակ կ'անցունէին:

Գիւղին քահանայն արանց կողմը վառարանին անկիւնը նստած կ'աճապարէր ընթերիքի պատրաստութեան: Յետ ընթերաց, նըշանը բերելով օրհնեցին՝ ընկերակցութեամբ աշակերտաց երգ եցիլի դասուն: Քահանայն առաւօտուն պատարագիչ ըլլալով, կանուխէն գիշեր բարին մաղթելով մեկնեցաւ, գոհ մընալով կնքահօրմէն որ առատաձեռնութեամբ տուած էր մէկ մէկի (նշան օրհնեցի իրաւունքն առ հասարակ 10 դահեկան է. ըստ կարի բացառութիւններ ալ կ'ըլլան):

Ինչ որ արանց գասուն մատուցուեցաւ իւրր ընթերիք, կանանցը շատ առաւելութիւններ ունէր: Ամենէն համեղաճաշի կերակուրներն և տեսակ տեսակ խմորեղէններ կանանց համար էին. 8-10 տեսակ չէրէղներով և կերակրովք հազիւ հազ կարէին գոհանալ, մինչդեռ արանց կերակուրն 3 տեսակէ աւելի չէր: (Այս օրէնք առ ահի կը յարգուի. մի գուցէ յետոյ կանայք բամբասեն զիրենք):

Ձուռնայի և տալովի ձայներն սկսան. 2 խաղացողք տեղացիներէն ընտրուիլ օրէնք էր. հասնաւորք միջանկեալ խաղերով փարա փակցունելու իրաւունքն ունէին: Զը մոռնամք աստ յիշել թէ գրացիք ամբողջովին այս արարողութեանց ներկայ էին:

Կանանց կողմը 20-30 հարս և աղջիկ խօսքն պարելով կը զուարճանային տեղական հիւրերէն երգելով:

Նա Գա Գա էլլէր էլլէր, սէփիթիմ վերմիլէրէ. Պու քեօլն զալմարք, իպէլի կեօրմիլէրէ. Գիշերը քուն չ'ունիմ պառկիմ բնանամ, Ես Էս եառաներուն ի՞նչսր դիմանամ. Թղթիկ մըլ գըրէ որ քէրքդ իմանամ. Առունը քի գաիւ, ո՞ր մնաց գալըդ. չէ՞ գըրիլ չէր ուզեր որ Էս էր հալըդ:

Այսպէս խաղալով խնդալով մինչ գիշերուան ժամը 6-7, դրացիք իրենց մէջ դադունի խորհրդակցութեամբ արդէն բաժնած էին զհարսնաւորս՝ իւրաքանչիւրի 2-3 հիւր, այն պայմանաւ որ հարսնետան մէջ և ոչ մէկ հարս-

[1] Այս աղջկուքք օր առաջ մէկ մէկ խոջրկիկ մետաքսայ փունջեր շինելով, պատրաստած էին հարսնացունին ծակառն ձգել. գրեթէ ամբողջ երեսը կը ծածկուէր անոնցով. օրէնք է այս փունջերու ստակն հարսնաւորէն առնել. կնքահօր տուած 10 դահեկանէն զատ, միւսներէն իւրաքանչիւրն պարտաւոր էր տալ 1—2 դահեկան կամ 20 փարա, բայց այս վերջինք ներս մտնելէ յետոյ կը վճարեն:

նաւոր պիտի մնար : Ուստի ամէն ոք իւր հիւրըն առած կը մեկնէր : Դրացի չափահաս աղջկունք միայն պիտի մնային այս գիշեր հարսնացուն տուն :

Կիւրակէ առաւօտ , բարեբաղդարար օդն գեղեցիկ էր . ամէն մարդ իւր հիւրն առած եկեղեցի դիմելով միասին կը վերադառնային իրենց տուն : Ետ ճաշելոյ , դրացիներէ մին կանանց համար և միւսն արանց՝ ամէն հիւր եղած տուն մարդ զրկելով կը հրաւիրէին իւրեանց տուն : Արդէն պատրաստած էին մեծ սեղան յի ըմպելեօք (գինի և օղի) , մէզաներով . անդ բաւական խմելէ յետոյ , միւս դրացիք կարգաւ հրաւիրեցին իրենց տներն առաջնորդութեամբ զուռնայի և օսլուի : Ամէն տուն մանկ և եղնէն գրեթէ 10 վայրկեան չէր տեւեր , ոտքի վրայ առնելով կը մեկնէին , որովհետեւ օրն տարածամ էր , և բոլոր դրացեաց կամքն պէտք էր չը կտարէ :

Կանայք աւելի փութով կը կատարէին իւրեանց պարտքն , զի կատարելիք ուրիշ պարտք մ'եւս ունէին , այն էր երթալ հարսնացուն , մայրն և աղջկանները լացնել : Ուստի գրեթէ ամէն տուն հանդիպելով , եկան խռնեցան հարսնացուի սենեակն , բոլորակի կանգնեցան սորա գլխուն վերեւ , բացի կնքակինն՝ որ հարսի քով նստած մէջքի շալը կապելով գլուխը կը յարգարէր , և խղճալի ձայնիւ սկըսան երգել հետեւեալն .

Եկէ՛ք առնանք երբանք ասիկի մեր է ,
Մնացող աղջկներ տարաւ մեր է :
Խալքըն կէլինի պինգիին արա ,
Խարսաւը չալըրն , խօլընսան տըրա :
Չուր մի փապուն բերինք , ոսկուկը անցուր ,
Ոսկը ուղուր բրանէ , դուն մեզ խնայուր :
Անան Խօլուրսընը այրան էլլետուն ,
Չըխսուն հինգէլէրէ , սեյրան էլլետուն ,
Անանըն օղի վար , սէնի նէլլետուն :
Դիմացի եգէկը մերը կ'ըլմանի ,
Մէջի ժուռգալողը մերս կըլմանի ,
Մերս էկաւ անցաւ , խոտը նայեցաւ ,
Մայրաման (մէհիլ) աչհունը դրաւ ու լացաւ :
Խըզ աղլամա , անամ բէլէ պէլ օլուր ,
Սէնի ալլասանլար կինէ կիւլիւրիւր :
Արլար էլլէլէնի , ենի գաբուեա ,
Խըզ նինգըն սեօիւր , օլոսը բէրիէ ,
Մի' լար , աղջիկ , մի' լար , աչքս կ'աւրի ,
Քեզ պզտիկ օսկոյին օսկալը շինուի :
Չուգուռա պասմայրն , իզ օլուր կիսէր ,
Իրալա գրգ վէրմէ , քո'զ օլուր կիսէր :
Անօրէն , անօրէն , աղբար անօրէն ,
Ձի դնելով իս կը հանես տունէն :
Աղլամա , խըզ անամ , գալ պին արքնա ,
Սէնի կեօրիւրիւրէն նինեան ալլընա :
Աղա գայրնլարըն արքն սիւզէի ,
Շինի նազը Խարն Խօլն կեօզէի :
Կէլինէ կէրէ՛ք պիւր անա , ալլանայսը Խանա ,
Կէլինէ կէրէ՛ք պիւր պապա , ալլայայսը խապա :
Կէլինէ կէրէ՛ք պիւր պանը , ալլայայսը անը անը :
Կէլինէ կէրէ՛ք պիւր խարսաւ , ալլանայսը Խալա :
Կէլին աղբար պաւ օլապն , ալլըր սեօվէրէ՛ք գոնապն ,

Խայնանանըն խուլընը ալապն :
Կէլին ալլար Խաւի Խաւի , կիսմէ սէյու սալլար պաւի :

Ժամը 8ն էր . զուռնան և օսլուին հարսնետան դրան առջին խղճալի եղանակներ կը չալէին . նշան էր հարսնաւորաց մեկնելու

պատրաստութեան . ձիք և ջորիք պատրաստ էին . ամէն ոք իւր կենդանոյն վրայ նստած արեւալ վիճակի մէջ մէկ կողմէն միւսն տարուբերուելով և երբեմն խնալով , գիւղէն դուրս տափարակ մի տեղ կը հաւաքուէին , իւրեանց աղաղակներու հետ միացնելով հրացաններու և ատրճանակաց բոմբիւնն . կնքահայրն և կնքակինն միայն մնացին մինչև վերջն՝ հարսն ձի դնելու և միասին մեկնելու : Հարսեղբայրն հարսի ձին նստած վար չէր իջնէր , պախտիւ կ'ուզէր . կնքահայրն պարտաւորեալ խնձոր մը հանեց իւր գրպանէն , վրան ամրոզլ 10 փարանոց զարնելով տուաւ հարսեղբոր , որ չորհակալութեամբ վար իջաւ : Թայնժամ հարսն քողարկեալ , երկու կողմէն լռնած ԲՅԲՅալով դրին ի ձի , դէպ ի յառաջ կորած , և առջև նորին դրին իւր փոքրիկ եղբայրն՝ իր յենարան իւր ծռած գլխուն , և քովընտի լռնելով երկու հարսեղբարք , մեկնեցան , « վերտըք պիւր սողան , ալտըք պիւր տողան » գոչելով :

Ժամը 11 1/2 ին հասան իւրեանց տեղն , ի հարսնետուն : Հարսն միայն ուղղակի կնքահօր տունն առաջնորդեցին (եթէ աւելի մօտաւոր բարեկամ ունենայ , հոն կ'առաջնորդուի) զիշերն անդ անցնելու համար :

Այս երեկոյ , որպէս վերեւ քանիցս յիշեցինք , խաղալով խնդալով կ'անցունեն : Հալաւն օրհնուելէ յետոյ , փեսան առանձինն սենեկի մէջ կը հագցունեն և « Խորհուրդ խորհին » բարձրաձայն երգելով , մոմերով կ'առաջնորդեն հանգիստականաց սենեակն , ուր անկիւն մը կը կանգնեցնեն և « Աստուած չնաւոր ընէ , չնաւորն Աստուած ընէ » միաբերան աղաղակներով կ'օրհնեն :

Պաւկաղոսիւն . — Երկուշաբթի առաւօտ կանուխ հարսնաւորք արք և կանայք հարսնետան մէջ կը հաւաքուէին : Ետ հաւաքման , դարձեալ զուռնայի և օսլուի առաջնորդութեամբ փեսայն ևս ի միասին գնացին կնքահօր տունն ուր հարսն կայր . անդ մէկ երկու կանայք ներս մտնելով հարսն երկու կողմէն լռնած դուրս բերին : Դարձեալ հրացանաց բոմբիւններ մինչ ի դուռն եկեղեցոյ , ուր քահանայն պատրաստ կ'պատէր հանդերձ խուռն բազմութեամբ : Ըստ Հայաստանեայց եկեղեցոյ , պատկի սուրբ խորհուրդը կատարուեցաւ : Աշակերտաց երգեցիկ խումբն յառաջէւ փեսին և հարսին սկսան յամրաքայլ գնալ , միաձայնութեամբ և առաջնորդութեամբ օսլուի-զուռնայի , բարձրաձայն երգելով « Առաւօտ լուսոյն » : Ի՞նչ կը տեսնեմք փողոցներու մէջ . ամէն տունի առաջ օղիններով , մէզաներով պատրաստեալ սեղաններ , բաժակները բարեմաղթութեամբ կը պարպուէին : « Ուղըւրդ խալէ՛ք ըլլի , մէկ հացով մէկ բարձով ծերանան » :

Ընթերցողը չը պիտի զարմանայ երբ ըսեմ թէ մինչեւ հարսնետան դուռը հասնելուն , շատեր վերջին ծայր արեւալ վիճակի մէջ էին : Հոս Դարիկ աղբար և Տիկինն՝ ըստ հնաւանդ սովորութեան՝ խաղալին 1 1/2 ժամ տեւողութեամբ , փողոցին մէջէն մինչեւ դուռնէն ներս տեղական գեղեցկահիւս գորգերու վրայէն հարսն ու փեսան անցուցին , ներս չը մտած տակաւին՝ հարսին գլխուն վրայ եազմաներու և այլ նուէրներու շնորհ մը դիմելուցան աղջկանաց և բարեկամաց կողմէ : Ետն ներսն Սառա Խաթուն իւր աջ թեւն բարձրացուցած հորիզոնական կերպիւ , հարսն և փեսան տակին կ'անցնէին , ապաքայլին իւր հրամանէն դուրս չ'ենեւու համար :

Այս օր , յետ ճաշելոյ , հարսնաւորք մինչեւ երեկոյ հրաւիրուելով դրացեաց տուններն կարգաւ , և երեկոյին դարձեալ հարսնետունըն ընթերելով , ամէն ոք կը մեկնի իւր տուն : « Կնքահօրը վարձքը կատար » :

Խ . ՉՕԼԱԳԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մ Ի Լ Տ Ո Ն

ՃՕՆ ՄԻԼՏՈՆ . (John Milton) իրաւամբ կոչուած է Մեծին Բրիտանիոյ Հոմերն . իւր անուն ծանօթ է աշխարհի ամէն կողմն իրրեւ անգլագական հեղինակն Դրալս Կորուսեալին : Այս աշխարհահռչակ քերթողի կենացը վրայ կը խօսիմք այս անգամ գլխաւորաբար , իւր նշանաւոր երկի նուիրելով առանձին յօդուած մը :

Միլտոն ծնած է 1608 զեկտեմբեր 9ին . ուրիշ բազմաթիւ մեծ մարդոց նման՝ Միլտոն ո'չ հարստութիւն և ո'չ ալ համբաւ կը ժառանգէր իւր ծնողքէ , այլ հաւանաբար հօրմէն ստացաւ տեսակ մը գրական ճաշակ և սէր երաժշտութեան , մօրմէն ժառանգելով մեղմ բնաւորութիւնն և աշաց տկարութիւնն : Միլտոնի ապրած ատեններն յԱնգլիա բիւրիքըն (մաքրականք) անուամբ քրիստոնէական յարանուանութիւն մը կար որ իւր մէջ կը սընուցանէր կարգ մը ջերմեռանդ հաւատացեալներ : Միլտոնի հայրն բիւրիքըն մ'էր և տարակոյս չկայ բնաւ թէ այս իրողութիւն իւր մասնաւոր ազդեցութիւնն ունեցած էր « Դրալս Կորուսեալ »-ի հեղինակին վրայ :

Կանուխ հասակէն ուսանելու և ընթերնելու մեծ փափագ և միտում ցոյց կուտայ Միլտոն : Կը պատմուի թէ դեռ պատանի մ'եղած ատեն իսկ յաճախ գիշերն ամրոզլ կը լուսընէր կարգալով և ուսանելով , և թէ՛ կէս գիշերէ կանուխ անկողին երթալ անսովոր բան մ'էր իրեն համար : Թաղային վարժարանի մը աշակերտ եղած ատեն իսկ անհաւատալի դիւրութեամբ կրնար գրել լատիներէն և յունարէն , արձակ թէ՛ ոտանաւոր . գիտէր եփրայեցերէն : Սրէնսըրի քերթուածներն քանիցս կարգացած էր զմայլմամբ , և գաղիարէն լեզուին ալ բոլորովին օտար չէր : Բարձրագոյն կրթութեան համար Քէյմպրիձ կ'երթայ , բայց հոն կերպով մը դասատուներէն միոյն հետ վէճի կը բռնուի մինչև որ անհրաժեշտ կը լինի ժամանակի մը համար ձգել վարժարանն : Ճօնսընի խօսքին նայելով , « Դրալս Կորուսեալ »-ին ապագայ հեղինակն ի Քէյմպրիձ մտրակին (Փալատան .°) համա եւս սուեր է : Այդ ատեններ և մասնաւորաբար աղկէ առաջ ծեծն գոյութիւն ունէր Անգլիոյ վարժարանաց մէջ , բայց վերապահմամբ հաւատալու եմք Ճօնսընի այս խօսքին , զի մեզ անծանօթ պատճառաւ մը Ճօնսըն շատ հաշտ չթուիր Միլտոնի հետ : Ժամանակէ մը վերջ նորէն Քէյմպրիձ վերադառնալով կը շարունակէ իւր ընթացքն և 1632 ին « Ուսուցիչ Արհեստից » տիտղոսն առնելով , ուսանողական կեանքէ հրաժեշտ կուտայ : Այնչափ գեղեցկադէմ է եղեր մեր բանաստեղծն որ իւր զպրոցակիցք զինքն կ'անուանեն « վարժարանին օրիորդ » : Ուսանողական ընթացքին մէջ հրատարակած մանր մուրն ոտանաւորաց նշանաւորագոյնն էր Ծննդեան վրայ գրած համառօտ քերթուածն որ խօսոյն բանաստեղծի համբաւն երաշխաւորեց հեղինակին հա-

մար։ Դպրոցական կենացը մէջ չափազանց ընթերցասէր մ'էր Միլտոն, որպէս ըսինք քիչ մը վերն, և թէն քանիցս ազգարարութիւններ ստացած էր աչացը խնամք տանելու համար, այլ թուի թէ ընթերցասիրութեան անյադ փափագն չափաւորել անկարելի էր իրեն։ Իւր այս չափազանց ընթերցամոլութիւն ի ծերութեան կը զրկէր զինքն վայելել երկնից կապոյտն և երկրի գոյներն։ Բայց ասոր մէջ իսկ օրհնութիւն մը կար ապագայ սերնդեան համար, զի մարմնոյն աչացը լոյսը մարելով կը զօրանար ներքին հոգեկան աչացը տեսութիւնն։

Քէյմպրիճը թողելէ վերջ բնակութիւնը կը հաստատէ ի Հորթըն, գաւառային կեանքն Լոնտոնի աղմկալից։ Կեանքէն նախապատիւ համարելով, Հորթընի գեղազուարճ պարտիզից, դաշտօրէից և բլրոց տպաւորութիւններն անտարակոյս մեծապէս նպաստած են բանաստեղծին Դրախտային նկարագրութեանց։ Մօրը մահուան վրայ Միլտոն մայրենի յարկէն զատուելու դժուարութիւն չըզգար բնաւ։ Եւրոպական պոէտի մը կ'ենէն նպատակ ունենալով ուսումնասիրել օտար երկիրներն, այլ մանաւանդ Վիրգիլի հայրենիքն։ Այս ճամբորդութեան մէջ կը հանդիպի Կալիլէի որ Հաւատաքնութեան բանտին մէջ գտնուած էր՝ աստեղց մասին իւր հաւատքն յայտնելու քաջութիւնն ունենալուն համար։ Իտալիա ամէնէն աւելի հրապոյր ունէր Միլտոնի համար։ Դիւրին է ըմբռնել սոյն մասնաւոր հետաքրքրութիւն, ըստ որում ի տըղայ տիոց սկսած էր ընթերցումը այդ պատմական երկրի դասական բանաստեղծներն։ Իտալական քանդակագործութիւն և երաժշտութիւն մեծ հրապոյր ունէին իրեն համար։ Իտալիա գտնուած միջոցին կ'որոշէ գրել մեծ բանաստեղծութիւն մը և կը փորձէ Անգլիոյ պատմութեան մի քանի նիւթեր, այլ բարեբաղդաբար անյաջող, և ադէլ վերջը միայն կը ձեռնարկէ «Դրախտ կորուսեալ»։

Միլտոն ճամբորդութենէ վերադարձին կը հաստատուի ի Լոնտոն, ժամանակին մեծ մասը դաստառութեամբ անցունելով։ Իւր այս վերադարձին և կառավարութեան քարտուղար ընտրուելուն միջեւ կայ տառը տարւոյ ժամանակամիջոց մը, այդ տասն տարւոյ միջոցին դրական գլխաւոր արտադրութիւնը կրնայ համարուիլ «Բարեկարգութիւն յԱնգլիան»։ Իւր բանաստեղծական մուսայն լուռ էր զեռ։

35 տարեկան էր Միլտոն երբ տուն կը բերէր իւր առաջին հարսն, գեղազուարճ սակայն սա իւր հետը կը բերէր և թշուառութիւն իւր ամուսնոյն համար։ Աճապարանօք և անխորհրդաբար կատարուած միութիւն մ'էր այդ, դեռատի հարսը խաղալու և խնդալու ու պարելու մէջ միայն հաճոյք կը փնտռէր և չէր կրնար տանիլ իւր ամուսնոյն ծանրաբարոյ և մտադրաւ բնութիւնն։ այսպէս նորապսակ կինը կը թողու իւր ամուսինն և երկու տարի վերջը միայն կը դառնար ամուսնոյն տունը՝ ապաշխարութիւն և հաշտութիւն յայտնելով։ Յայտնի է ուրեմն թէ Միլտոնի Ամուսնալուծութեան վրայ գրած չորս հատորներն իւր անձնական փորձառութեան՝ ամուսնական գեղազուութեան՝ պտուղներն էին։

1649 ին Միլտոն օտար լեզուաց քարտուղար կ'անուանուի կառավարութեան կողմէ, և այդ պաշտօնով կ'ընդունի եկամուտ մը կը կապուի իրեն։ Գլխաւոր գործն էր պաշտօնական թղթակցութիւններն Լատիներէնի և

Հատիներէնէ թարգմանել, ըստ որում այդ էր ժամանակին միջազգային քաղաքագիտական լեզուն։ Ինքը կը պատասխանէր նաև Անգլիական կառավարութեան դէմ եղած ներքին և արտաքին յարձակմանց։ Կը պատմուի թէ անգամ մը այնպիսի կծու պատասխան մը կը հրատարակէ օտարազգւոյ մը դէմ որ սա սըրտին ցաւէն քանի մը օր վերջը կը մեռնի։ Հեշտ չէ սակայն տեսնել Միլտոնի նման վսեմ հանճար մը որ ի գետին կը խոնարհի փողոցի քարերով — անարգ բռնութեամբ — թշնամին հալածելու և վիրաւորելու համար։

1653 ին երկու ծանր դժբաղդութիւնք կուգան մեր բանաստեղծին վրայ. կը կորսնցունէ իւր կինն որ բոլոր թերութեամբն հանգերձ էրկանը սիրոյն էր արժանացած հաշտուելէն վերջն և կը կորսնցունէ աչացը տեսութիւնը։ Կոյր և այրի՝ երեք փոքրիկ աղջիկներով. այս էր այժմ Միլտոնի վիճակն։ Քիչ մը զարմանալի կը թուի յիշաւի որ երկու երեք տարի վերջը կրկին կ'ամուսնանայ. բայց երկրորդ կինն ալ՝ զոր անհամեմատ սիրով կը սիրէր՝ կը մեռնի ամուսնութենէն տասն եւ հինգ ամիս վերջն։ Այսպէս կրկին անգամ այրի կը մնար Միլտոն և իւր փոքրիկ աղջկունք երթալով կը զարգանային ի չարութեան, չուսնենալով ծնողական հսկողութիւն, զի չուսնէին մայր, և ունէին կոյր հայր մը որուն աչացը առջեւ իրենց ուզած խաղը կրնային խաղալ, այսպէս մեծ ցաւ մը լինելով իրենց ծերունի կոյր հօր։ Այս ամէն դժբաղդութեանց մէջ սակայն Միլտոն անտարակոյս կը գտնէր խոկմանց հանգարտիկ ժամեր։ Իւր համբաւ երթալով կը տարածուէր։ Իւր մտերիմ բարեկամաց այցելութիւնը կը վայելէր անընդհատ. օտար երկիրներէ ևս սքանչալ գողներ կուգային տեսնել մեծանուն կոյրը։ Քրօմուէլ և Միլտոն իրենց ատենի երկու բրիտանական առիւծներն էին։

Վաթսուն և վեցերորդ տարին լրացնելու ամիս մ'ունէր Միլտոն, երբ 1674 Նոյեմբեր 8 ին իւր երկրային կեանքը կը կնքէր, իւր անունն անցունելով աշխարհի ամէնէն մեծ քերթողաց կարգն, ի չարս Հոմերի, Վիրգիլի և Տանդէի։

Արդ, մի քանի խօսք Միլտոնի ապրելու և գործելու եղանակին վրայ։ Պիլէրն ու շանկոյին երթալ և առաւօտուն կանուխ ելնել եղած է իւր սովորութիւն, իսկ կենացը վերջին մասին մէջ՝ կ'ըսէ՝ ստիպուած էր իրիկունը կանուխ պառկիլ և առաւօտուն կանուխ ելնել «Թռչունք երգել չ'սկսած»։ Առաւօտեան աղօթքէ վերջ՝ կ'ըսէ՝ կը կարդար այլ և այլ հեղինակներ և կամ այլոց կարդացնէր կուտար։ Երբայեքեքն Աստուածաշունչն իւր ամէնէն սիրելի գիրքն էր. երաժշտութեան ալ այնչափ սիրահար էր որ ինքն անձամբ երգեհոն կամ ջութակ կ'ածէ եղեր. երգելու ալ մասնաւոր սէր մ'ունի եղեր, և շատ մը մահկանացուաց պէս ծխափողն ալ իւր սիրելի ընկերն էր։

Ումանք կը գտնադատին թէ Միլտոն թէն ազատութիւն սիրող և ջատագովող մ'էր, այլ իւր տանը մէջ անտանելի բռնապետ մ'էր, և թէ՛ իւր ծայրայեղ պահանջմունք անառակութեան մեկնի իւր աղջկունքն, պահանջելով իրենցմէ բարձրաձայն կարգալ Հատիներէն, Յունարէն և Եբրայեցերէն լեզուներն զորս հազիւ գիտէին արտասանել ուղիղ, այլ բան մը չէին կրնար հասկնալ անոնցմէ։ Իւր բարեկամներէ շատեր այս նպատակաւ ամէն օր կ'երթային հատուածներ կարգալ կոյր բանաստեղծին։

Գալով իւր գրական արտադրութեանց, զայնս մի առ մի այս տեղ թուելն անկարելի է կարծեմք. բացի «Դրախտ կորուսեալ»է, կրնամք թերևս մատնանիչ ընել երկոտասանեակէ աւելի երկերն որոց իւրաքանչիւրն կրնայ գրագէտի համբաւն երաշխաւորել ո'ւ է հեղինակի համար։ Հետաքրքիրներու համար միայն կը յիշեմք իւր մի քանի հեղինակութեանց անուններն—L'allegro, il Penseroso, Arcades, Comus, Lyridas—ոտանաւոր, իսկ արձակ երկերէ կ'արժէ յիշել Areopagitica, Defensio pro Populo Anglicano։

Միլտոնի գաղափարական խիստ բարձր և մաքուր էր անտարակոյս, զի առաջնակարգ հեղինակներ միայն կը կարդար. իւր խոնարհ ոգին յստակօրէն կը տեսնուի իւր բանաստեղծութեանց մէջ. խոնարհ և համեստ էր Միլտոն, զի նման մեծ մարդոց՝ զինքն կը բաղդատէր ո'չ թէ այլոց հետ, այլ իւր կատարեալ գաղափարական հետ։ Իրաւամբ կրնայ ըսուիլ իւր ոճոյն համար թէ բարձրութենէ և բարոյականէ բնաւ չհեռանար։ Տգէտ միտքն հրապուրելու համար պարապաբանութեան չը գիմէր և ո'չ ալ կը խոնարհեցնէ գլուխն անարժան ձեռքերէ պսակ կորզելու համար։ Միլտոնի սրտան զուարճախօս մը լինելը կարելի է ենթադրել հետեւեալ միջոցաւէն զոր գտայ զուարճաբանութեան հաւաքածոյի մը մէջ.— Պըքինկհեմի Դուքսը վարդ կ'անուանէ Միլտոնի կինն. «Ես գոյներու դատաւոր չեմ» կը պատասխանէ կոյր բանաստեղծն, «և կարելի է այդպէս է, քանզի փուշերը կ'զգամ ամէն օր»։ Գալ անգամ կը խօսիմք «Դրախտ կորուսեալ»ին վրայ։

Լ. Մ. Ս.

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ծանուցինք էջմիածնայ Գահակալ Տ. Մակար Սրբազանի հիւանդութիւնը. ծանուցինք ապա թէ Պատրիարքարանը հեռադրու էջմիածնէն տեղեկութիւն հարցնելով այս մասին, պատասխան եկաւ թէ քաջաուղջ է Նորին Սրբազնութիւն։ Այս պատասխան այնպէս մեկնուեցաւ թէ Տ. Մակար Սրբազան հիւանդ չէ եղած։ Բայց հաս' Կովկասի լրագրաց նոյն իսկ էջմիածնէն հաղորդուած հեռագրական լուրերէն կը տեղեկանամք թէ, Նորին Սրբազնութիւն արդարեւ հիւանդացած է եղեր, բայց փետր. 1 էն սկսեր է ապաքինիլ։ Բժիշկները անպայման հանգիստ պատուիրեր են, որպէս զի հիւանդը կարենայ փոքր ինչ կաղդուրուիլ։

— Պրուսայու առաջնորդական վիճակին Մուգաթայի թերհաշիւ խնդրոյն առթիւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմանէ պաշտօնադիր մը զրկուած լինելով առ Գեր. Տ. Բարթոլոմէոս Սրբազան Արքեպիսկոպոս, Նորին Սրբազնութիւնը՝ ի պատասխանի՝ հաշուադէտ քննիչ մը խնդրած է Պատրիարքարանէն, որ երթալով ի Պրուսա, քննէ Մուգաթայի անուան տակ յարուցեալ խնդիրն, որպէս զի ուրիշ անգամ՝ բազմամեայ վատաւարութեան առաջնորդի մը դէմ այդ տեսակ կծու ոճով պաշտօնադիր չ'յղուի։

— Ի նպատակ ազգային հաստատութեանց լինելիք նուիրատուութիւնները Վազֆի դըրութեամբ կատարելու համար Կիւմէնի Մեծ Յովնանէն էջմիածնի առկէ յառաջ ծրագրի մը ներկայացուցած էր։ Այս ծրագրոյ քննութեան համար կազմեալ յանձնաժողովն իւր

տեղեկագիրը մատուցած լինելով, իսկ ժողովը ընդունեց անոր եզրակացութիւնը, և գործադրութեանը համար խնամակալութիւն մը կազմել որոշեց կիւմիւսի Էֆէնտի առեւնապետութեամբ, որ ինքն իսկ պիտի ներկայացնէ ընտրելիներ իրեն անդամակցելու համար:

— Միացեալ ընկերութեանց տարեկան պարահանգիստին առթիւ Վեհ. Սուլթանը բարեհաճեցաւ գրամական շնորհ մ'ընել:

— Մայր եկեղեցւոյ քահանայից դասն Աւագերէց ընտրեց Է. Սուլթանը. Տէր. Եղիշէ քահանայ, որ Տ. Սուլթանի հօր Աւագերէցութեանն առաջ թագաւորեալ Պաշտօն Պատրիարքէն մինչև Վարժապետեան Ներսէս Պատրիարքի ժամանակ, ամբողջ ութ տարի վարած է նոյն պաշտօնը:

— Եղիպտոսի Գաւառ. Ընդհ. Ժողովը ի նիստ գումարուելով նախագահութեամբ Աւաջն. Տեղապահ Արթ. Տ. Կարապետ քահանայի և Առեւնապետութեամբ Եղիպտոսի Արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդակցական Վսեմ. Ապրօ Տիգրան փաշայի, միաձայնութեամբ Աւաջնորդ ընտրեց Է. Պուլսոյ Պատրիարքական փոխանորդ Գեր. Տ. Գէորգ Ծ. Վ. Իւթիւճեանն: Յետ ընտրութեան, Ժողովը փափաք յայտնեց է որ Ն. Գերապատուութիւն՝ եպիսկոպոսական ձեռնադրութիւն ստանալէ յետոյ ուղևորի յ'Եգիպտոս:

Կը լսեմք թէ այս ընտրութիւն Պատրիարքարան հաղորդուելէ յետոյ, Աշգեան Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն հեռագրած է յ'Եգիպտոս՝ յետաձգել ընտրական գործողութիւններն և սպասել Պատր. Փոխանորդ Գեր. ինքն Նար. Պէյ Լուսինեան Սրբաւանի գալըստեան:

— Միւլթիլիվէթի մէջ կը կարգաւք թէ ձեռնհաս իշխանութիւնն արտօնած է՝ Առաւնայի Հայոց եկեղեցւոյ վարժարանը ընդարձակելով վերաշինել և յաւարտ շինութեան բացումը կատարել Մէտրիֆի օրինաց համաձայն:

— Կը յիշուի թէ Թօփ գաւուրի Տ. Աշոտ ու Տ. Արիստակէս քահանայք՝ անհամաձայնութեան մը պատճառաւ յանցաւոր դատուելով կրօն. Ժողովէն, Յղգ. Հիւանդանոց զբոհուած էին անսահման ժամանակաւ ապաշխարելու: Կը լսեմք թէ յիշեալ քահանայք զըզման գիր մը մատուցած են առ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն, որ ներած է անոնց և իրենց պաշտօնավարութիւնն արտօնած:

— Արարաշի մէջ կը կարգաւք թէ, Գէորգեան ձեմարանի նախկին ուսուցիչ Պ. Մկրտիչ Պալեան, հանդերձ ընտանեօք թողնով Կաթողիկոսութիւնը, յօժարակամ ցանկութեամբ մտեր է Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ ծոցը:

— Գանտիլիի Ս. Առաքելոց եկեղեցին՝ խարխուլ վիճակին պատճառաւ բոլորովին փակուեցաւ հրամանաւ Պատրիարքարանի:

— Մայր եկեղեցւոյ Թաղ. խորհուրդը՝ հանգուցեալ Տէր Սուլթան առաջ քահանայի տեղ Լուսարարապետ կարգած է Գում. գաւուրի Գրիգ. Ս. Յարութիւն եկեղեցւոյ Փոխ. Աւագերէց Արթ. Տ. Նաչատուր քահանայն:

— Գոհութեամբ կը լսեմք թէ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրն, գնահատելով Սեւանիկի Այգելու Հովիւ Արթ. Տ. Արսէն Գահանայ խաչօթանի մատուցած բարեք ծառայութիւնները, Աւագութեան աստիճանին բարձրացուցած է նորին Արժանապատուութիւնը: Ի սրտէ կ'ուրախացիմք՝ մեզ անձամբ ծանօթ

լինելով Տ. Արսէն Հօր բարեմասնութիւնները: — Քաղաքական Ժողովոյ տնօրինութիւնը:

1. Ուսումն. խորհուրդն անդամոց ունեց հրաժարման և մահուան պատճառաւ իւր ամբողջութիւնը կորուսած լինելով, երեք անգամք միայն մնացած էին, որք են Տատեան Տրդատ պէյ, Արապեան Աթանգինէ Էֆ. և Ալեանաքեան Գրիգոր Էֆ. Ժողովը պակասեալ անդամոց տեղ ընտրեց Ասլանեան Գէորգ Պէրպէրեան Ռէթէոս, Քէրէստէճեան Պողոս և Ֆընտըղեան Գառնիկ Էֆէնտիները:

2. Ընդունելով Մաքրիգիւղի Թաղական խորհրդոյ հրաժարականը, առժամայ Թաղական խորհուրդ մը կազմեց, որոյ անդամ կարգեցան Վսեմ. Իլիաս Էֆէնտի Զայեան և Յարութիւն Սահակեան, Կարապետ Քիւրք. ճիւղանեան, Գրիգոր Մըսրէան, Միհրան Այանեան, Միքայէլ Եղմաճեան և Տիգրան Զէրէան Էֆէնտիք:

3. Ժողովը որոշեց յանձնարարել Կէտիկ Փաշայի առժամանակեայ Թաղական խորհրդոյն՝ որ հրաժարած էր, շարունակել իւր պաշտօնն մինչև որ թաղին եւ Մայր եկեղեցւոյն մէջ ծագած սահմանի խնդիրը վերջնականապէս կարգադրուի:

4. Գում. խորհուրդն Թաղ. խորհրդոյ ընտրութիւնը ցարդ կատարուած չը լինելով, Ժողովը յանձնեց Ալեքսանդրեան Գեր. Գրիգորի եպիսկոպոսի, որպէս զի իւր նախագահութեան ներքեւ կատարել տայ այդ ընտրութիւնը:

5. Սկիւտարի Ս. խաչ եկեղեցւոյ առժամայ Թաղ. խորհուրդն հրահանգ խնդրած լինելով սահմանադրապէս նոր ընտրութիւն կատարելու, Ժողովը որոշեց հրաւիրել առժամայ խորհուրդն՝ ցնոր տնօրինութիւն շարունակելու իւր պաշտօնը:

6. Ժողովը յանձնարարեց Զմիւռնիոյ նորընտիր առաջնորդ Գեր. Ներսէս Ծ. վարդապետ Արսլանեանի՝ կատարել տալ Պոյաճը գիւղի Թաղ. խորհրդոյ ընտրութիւնը:

— Ուրվիւ s'Orբանի խմբագրութեանն ստացանք «Ռուսման և Հունգարացիք» անուն աշխատութիւնն, որ կը բաղկանայ 80 32 էջերէ, արտատպեալ նոյն շաբաթաթիւնէն, և կը բաժնուի երեք գլուխներու. Ա. «Տեղեկագիրք Ռուսման և Հունգարացիք», Բ. «Ծագումն Ռուսմանց և նոցա գրականութեան», իսկ Գ. «Ռուսմանը Հունգարացիք իրական կացութիւնն նոցին»:

ՀԱՐՍԱՆԵԱՆ ՀԱՆԴԻՍՔ

Երկուշաբթի օր ի Բերա, հանգուցեալ Տօթ. Գրիգոր պէյ Թագաւորեանի բնակարանին մէջ, տեղի ունեցաւ Տիրան Էֆ. Զիւճեանի ընդ. Օր. Հովսիփեայ Թագաւորեան պապագրութեան հանդէսն, կնքահայրութեամբ Գրիգոր Էֆ. Գագմաճեանի և ի ներկայութեան Գեր. խորհրդի Արքեպիսկոպոս Նար Պէյի, Արթ. Վահան Ծ. վարդապետ Յակոբեանի, քահանայից և պատուաւոր ազգայնոց: խորհրդի Սրբազան պարագային յարմար գեղեցիկ ատենաբանութիւն մ'ըրաւ:

— Կիրակէ գիշեր ի Պէշիկթաշ տեղի ունեցաւ Քիւրքեճեան Գրիգոր Էֆէնտիի հարստեաց հանդէսն ընդ Օր. Ֆուռկի Եօրկանճեան՝ գումար նիկիմիդիոյ երեւելիներէն Գրիգոր Էֆ. Եօրկանճեանի, կնքահայրութեամբ Յովհ. Էֆ. Պէրպէրեանի և պապագրութեամբ Գեր. Յակոբ Ծ. Վ. Աշոտի:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գ. Կարգի Օսմանիյէ պատուանշան տրուեցաւ Հաշուակալութեանց Դիւանին ընդհ. դատախազ Վսեմ. Սադըղ Յովհ. Էֆէնտիի: — Գ. Կարգի Մէճիտիյէ՝ Հեռագրական վերատեսչութեան օտար թղթակցութեանց դիւանի քարտուղարներէն Թընկըրեան Սիմոն Էֆէնտիի: — Գ. Կարգի Մէճիտիյէ՝ Հէրէքէի կայս. գործարանին հաշուակալութեան քարտուղար ու միւրանոցի պաշտօնեայ Կարապետ Էֆէնտիի և նկարիչ Միհաս Էֆէնտիի: — Գ. Կարգի Մէճիտիյէ՝ Օսմ. Միջազգային Թղթատարութեան Դաւաթիոյ ճիւղին ժամանմանց տնօրէն Անտօն Էֆ. Բէօսէեանի:

— Առաւնայի Հաճըն գաւառակին գայմազամ անուանեցաւ Հիւլի Էֆէնտի, գայմազամ Բիւլանի: — Հալէպի Բիւլան գաւառակին գայմազամ անուանեցաւ Թէվֆիկ պէյ, գայմազամ Հաճընի: — Հաճը Օսման Նուրի փաշա Ե. զօրաբանակի (Շամ) հրամանատար, իսկ Բէճէպ փաշա Զ. զօրաբանակի (Պաղոտտ) հրամանատար կարգեցան: — Գ. Կարգի Օսմանիյէ պատուանշան տրուեցաւ Սպարապետի Դրան առողջապահական երկրորդ ճիւղի տնօրէնի օգնական գնդապետ Թաճեան Տօթ. Գաբրիէլ պէյի: — Կարնոյ Ալաշկերտ գաւառակին գայմազամ անուանեցաւ Քէսքիմի նախորդ գայմազամ Համիտ Հիւլի Էֆէնտի: — Էտիրնէի ձէսըը Էրկինէ գաւառակին գայմազամ՝ Ապուրիլլահ Լութֆի Էֆէնտին, և նմա յաջորդեց ձէսըը Էրկինէի գայմազամ Մուհարրէմ պէյի:

— Վեհ. Սուլթանն արեւելեան թանկագին նիւթեր նուրեց Գերմանիոյ կայսեր քրոջ՝ Վիլհելմինա իշխանուհւոյն և ամուսնոյն, որոց մայրաքաղաքս գալով մէկ երկու օր մնալն ու մեկնելը ծանուցինք անցեալ անգամ:

— Նախորդ Քաղաքապետ Մազհար փաշա վախճանեցաւ:

— Տիգրանակերտի ու խարբերդի միջև հաստատուած քարանթինայի շղթայն վերցուեց է:

— խարբերդի Իւլէմաներէն էլհաճ Վէլէտտին Էֆ. մեռեր է 106 տարեկան:

— Գոհութեամբ կ'իմանամք որ Քաղաքապետութիւնը փողոցներու մէջ կենալը բոլորովին արգելած է այն չըջուն մանրամասնաց որոնք հասարակութեան անց ու դարձը կը դժուարացնէին և բողբոջներու տեղի կուտային:

— Յունաց Պատրիարքարանի գործակատար Սգափրաքի Էֆ. հրաժարած լինելով, նմա յաջորդեր է Անթուան Իքիատիա Էֆ:

— 63 տարեկան Բալուցի վարդան Տոնիկեան անուն մարդ մը յանկարծաբան եղած գտնուեց է ի Սիլիվրի Քարու:

— Զմիւռնիոյ Գըրգ Աղաճի մէջ ոսկեզօծեալ մէկ, կէս ու քառորդ Փրանքնոց դրամներ երևան ելած լինելով, տեղւոյն գայմազամը գրաւեց է զանոնք. այս խարդախութեան հեղինակները կը փնտռուին:

— Ինչպէս յայտնի է, Պ. Քաթառ. Սամսոնէն՝ ի Սերաստիա երկաթուղի մը շինելու արտօնութիւն խնդրած էր: Այս անգամ Սերաստիայէն յ'Երզնկա ևս երկաթուղի շինելու փափաք յայտնուած լինելով Ժողովրդեան և զինուորականաց կողմանէ, Բարձր. Մեծ-Եպարքոսն յանձնարարած է Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան՝ այս մասին ևս բանակցիլ Պ. Քոթառի հետ:

— Իսկիւտարը կազմով լուսաւորելու մե- նաշնորհ խնդրուած է Պ. Պարթիզի կողմա- նէ։

— Վեհ. Սուլթանն՝ աղամանդակուռ ման- րանկարներով զարդարեալ թանկագին ժամա- ցոյց մը շնորհած է Կրթական նախարար Վսեմ Միւնիֆ փաշայի։

— Կայս. հրամանաւ, Նիկոմիդիոյ մէջ բարփիսօյի գործնական փորձեր կատարելու համար կայարան մը պիտի հաստատուի։

— Պոլսոյ Առեւտրական Սենեկին մէջ կազ- մուած յանձնաժողով մը՝ Րէֆիկին և Տիախտո մշակողներու միանգամայն իրաւունքը պաշտ- պանելու համար կարգ մը միջոցներ ծրագրած է։

— Մուտանիա-Պրուսա և Պանտրմա-Գոն- եայի երկաթուղւոյն շինութեան ու շահա- գործման մենաշնորհի պայմանագիրն և յանձ- նառութեանց տետրը վերջնականապէս ստո- րագրուած են ընդ մէջ Հանրապետ շինու- թեանց նախարար Րայիֆ փաշայի և արտո- նատէր Պ. Նախէրմաքէրսի ներկայացուցչին։

— Յոյն եկեղեցեաց Թաղ. խորհուրդը ցարդ կը վարէին միանգամայն վարժարանաց հսկողութիւնը։ Ըստ որոշման Պատրիարքա- րանի խառն ժողովոյ, վարժարանք այսուհե- տեւ պիտի կառավարուին ուրոյն հոգաբար- ձութեանց ձեռքը որք Պատրիարքարանի Ու- սումնական խորհրդոյ միայն պատասխանա- տու պիտի լինին։

— Վեհ. Սուլթանը հրամայած է յԱմերիկա կառավարելու ցուցահանդիսին զրկել Իւր գահակալութեան օրէն ցոյցօր հրապարակ ելած օսմաներէն հրատարակութեանց փա- ռակաղժ օրինակները և զինուորական ու քա- ղաքային նոր օրինաց հաւաքածոյն։

— Յունաց Պատրիարքարանի պաշտօնա- կան Իֆիգիասքիֆի Ալիքիա (եկեղեցական ձշմարտութիւն) շարաթաթերթը՝ որ Օգոս- տոս ամսուն մէջ դադարման դատապարտ- ուած էր, վերստին հրատարակուելու հրա- ման ստացած է։

— Վեհ. Սուլթանը հրամայած է Կոյր տը- ղայոց համար վարժարան մը հաստատել։

— Առեւտրական և Հանրապետ շինու- թեանց նախարարութիւնը՝ Զմիւռնիոյ չրջա- կայից որթալուծէ վարակեալ այգիներու տետրց բաշխել տուեր է 40.000 հատ այն ամերիկեան որթատուկերէն, որք յառաջ եկած են Հանրային Պարտուց Վարչութեան կողմէ մէկ քանի տարի առաջ էրէնքէյի մէջ հաստատեալ տնկարանէն։

— Էնկիւրիի մէջ հիւանդութիւն մը ծա- գեր է, Կ'ըսուի, ուստից բռնուողը 24 ժա- մէն կը մեռնին եղեր։

— Թուրքիոյ ասիական գաւառաց մէջ՝ 1890 յունիս 17էն մինչև 1891 յունվար 21՝ հնտախտին զոհ դացած են 9005 հոգի։

— Միւրիմիւրանի աստիճան տրուեցաւ նա- խորդ խալիվ Իսմայիլ փաշայի յեգիպտոս ու- նեցած ազարակաց քննիչ խալիվ Նուրի Էֆ. Ի։

— Գոնեայի երկաթուղեաց շինութեան առթիւ Զմիւռնիոյ վաճառականաց աղբրագ- րոյն վրայ, Բարձր. Մեծ-Եպարքոսն հրամա- նագիր մը ուղղելով Այալընի կուսակալութեան, ծանուցած է թէ Պ. Նախէրմաքէրսի տրուած մենաշնորհին համաձայն, Պանտրմայէն Պա- լքէսէրի ճամբով մինչև Աֆիօն Գարահիսար և անտի մինչև Գոնեա երկաթուղի մը պիտի շինուի։ Պ. Նախէրմաքէրս, Կայս. կառավար- ութեան հրամանաւ յանձն առած է Գարա- հիսարէն մինչև Ալաշէհր միացման գիծ մը շի-

նել, Կայս. կառավարութիւնն որոշած է նա- եւ որ Պանտրմայի գիծն երբ մինչև Պալք- քէսէր երկարի, ուրիշ գծով մը միանայ Սոմա Գասապայի երկաթուղւոյ գծին։ Արտօնատէ- րըն յանձն առած է նաեւ Աֆիօն-Գարահի- սարէն մինչև Բէօթահեա ու Էսկիշէհր գիծ մը շինելով, Գոնեայի գիծը միացնել Էնկիւրիի երկաթուղւոյ գծին։ Բարձր. Մեծ-Եպարքոսն ի վերջոյ ծանուցած է թէ այս կերպիւ Գոնեայի ու Զմիւռնիոյ և Զմիւռնիոյ ու Կ. Պոլսոյ նե- րածմանց համար ճամբայները բացուած պիտի լինին։

Միւս կողմէ տրուած տեղեկութեանց հա- մաձայն, այդ գիծ Պանտրմայէն կամ չըջա- կայքը գտնուած և Կայս. կառավարութեան ընդունած մէկ կէտէն սկսելով, Պալքէսէրէն պիտի անցնի և Ուշաքի ու Աֆիօն Գարահի- սարի ճամբով Գոնիա պիտի երթայ, եթէ կայս. կառավարութիւնը պահանջէ, ընկե- րութիւնը պարտաւոր պիտի լինի Ուշաքէն մինչև Ալաշէհր մէկ մէկ ճիւղ շինել, Ս. Ե. կերպիւ Գոնեայի ճիւղը պիտի յանգի ի Զմիւռ- նիա, իսկ Պալքէսէրի ու չըջակայիցն ալ ի Պանտրմա։

— Կարնոյ Էնկարը Շարգիյէ լրագրոյն մէջ կը կարդամք թէ յունուար 24ի հինգշաբթի օրը ժամ 1 1/2ին վանայ մէջ երկրաշարժի սառ- տիկ ցնցում մը տեղի ունեցեր և երկու երկ- վայրկեանի չափ տուեր է՝ առանց որ և է մեաս պատճառելու։ Հետեւեալ գիշերը ժամ 10ին երկրաշարժի աւելի սաստիկ ցնցում մը զգացուեր է որ 1 1/2 վայրկեան տեւելով շատ մը տուներ փլուցեր է։ Ցնցմունք որ գիշեր ցերէկ ստէպ տեղի կ'ունենան, Բաղէշի ու Ա- տիւլէֆօղի կողմերն եւս զգացուելով, Բա- ղէշի մէջ 25 և Ատիւլէֆօղի մէջ ալ 150 տու- ներ բոլորովին փլուց և 240ի չափ տուներ մե- ծապէս միասուեր են։ Ատիւլէֆօղի մէջ 4-5 հոգի մեռեր են։

— Մայրաքաղաքի մէջ անտանոց վաճառ- ման համար մնայուն ցուցահանդէս մը կազ- մակերպելու մենաշնորհ խնդրած է կառավա- րական պաշտօնեայ մը։

— Հանրային Պարտուց Վարչութեան Հա- լէպի ճիւղին տնօրէն կարգուած է նոյն ճիւղի Ա. քարտուղար Յովհաննէս Էֆ.։

— Մաղնիսայի ընդհ. դատախազի օգնա- կան Բէշատ պէյ և հարցաքննիչ դատաւոր Նապարէթ Էֆէնտի, որք կաշառակերութեան խնդրոյ մը համար դատաստանի ենթարկուած էին, տեղւոյն վերաքննիչ ատենին կողմանէ դատապարտուելով պաշտօնանկ եղած են։

— Կայս. հրամանաւ, կառավարութեան պաշտօնական լրագիրը՝ Թագվիմի Վէգայի՝ վերստին հրատարակուիլ պիտի սկսի յառաջի- կայ Մարտ ամսէն։

— Այս առաւօտու Թէրեմմանի Հագիգաքի մէջ կը կարդամք թէ հրամայուած է այսու- հետեւ մեռեալ չը թաղել եկեղեցեաց պար- տէզներու մէջ։

— Վսեմ. Աբրահամ փաշայի ի Պէյքօզ ունեցած ագարակը երկրագործական Դրա- մատան կողմանէ 54 հազար ոսկւոյ գնուեր է՝ տիպարագարակի վերածուելու համար։

— Թաղանթի (Բէօթահիոյ գաւառ) բը- նիկներէն վաճառական Զէյթուն զատէ Իս- րահիմ աղա՝ տեղւոյն մղիթիին բակը քարու- կիր ընթերցատուն մը, դպրանոց մը, նախա- կրթական վարժարան մը և աւագան մը շինել տուեր է իւր անձնական ծախիւք։ Ընթեր- ցատան համար 300 ոսկւոյ արժողութեամբ գիրք բերել տուեր է Կ. Պոլսէն։ Վեհ. Սուլ- թանն իմանալով զայս, Դ. կարգի Մէճիտիյէ պատուանշան շնորհեր է Զէյթուն զատէ ա- ղային։

Մէճէլլէի Ա.Հ.Բ.Ա.Մ.Ը ԱՏԼԻԷ. Օսմանեան Բաղաւային Օրինագիրք. Հատոր Բ. Թարգ. Նիկողայոս Թոթվայեան։ Մնացեալ 3 հատորք ևս հետզհետէ պիտի հրատարակուին անընդ- հատարար։ Ա. և Բ. հատորք կը վաճառին 10 ահան զրոյ։ Կեդրոնատեղին է Բ. Մ. Պոզա- ճեան գրատունը, Չագմագճըլար, փռան կից, Թիւ 59։

ՓՈՐՁԵՑԷՔ ԶԵՐ ԲԱՂԴԸ

7 1/2 զրուշով 600,000 ֆրանք

Արեւելեան երկաթուղեաց պաշտօնութեան 127րդ վիճակահանութեան յաւուկ բաղաւաճութեան (բովսէ)

Կը վաճառին ի Դաւաթիա, Պօրսային դի- մաց, Թիւ 23, Ժիւլիանի և Անտրիայի Պան- քան։ Այս բաղաւաճութեան վաւերացեալ են Առեւտրական նախարարութեանց, և անոնց համապատասխանող պարտատուներն առ ի ապահովութիւն ի սրահ դրուած են Օսման- եան Կայսերական Պանքան։

Գին բաղաւաճութեան 7 1/2 զրուշ, Կէսը 5 զրուշ. քառորդը 3 զրուշ։ Վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ մարտի 20 ին։ Առաջին պարգեն է 600 000 ֆրանք։ Ընդամենը 600 թիւեր պիտի շահին։

Գաւառներէն դրամի տեղ նամակադրօյմ կ'ընդունուի։ Փօստի ծախուց համար պէտք է 40 փարա աւելի զրկել։

ՄԵՐ ՎԱՅԱՌԱՏՈՒՆ ԹԷՅԻ

Կ. ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ ԵՒ Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆՅԷԼԿԻ
Կ. Պոլիս, Պանկէ Դաբու, ձէլալ
պէյ խան բիւ 10

Սոյն հանրածանօթ վաճառատուն ձմե- ռուան առթիւ ճաշայէն բերել տուած է զա- նազան տեսակ աղնիւ և ընտիր թէյեր, ինչ- պէս նաեւ այլ և այլ մեծութեամբ ու ձևե- րով նկարազարդ տուփեր որք կաղանդի առ- թիւ կրնան իրիւ նուէր ծառայել։ Գինները որոշ և չափաւոր։ Յանձնարարութիւնք փոր- ձով և ճշդութեամբ կը կատարուին։ 8—8

ԱՐԴԱՆՔ ԴՐԱՄՈՑ			
Օսմ. զրուշ. 100 զրուշ. են			
Մէճէլլէ	108 1/2	Արժ. Թէթ. (6 հատ)	82
Մէլիս	100 30	Բուսիոյ բօլ	90 6
Պէշիք, Աթլըզ	103	Նաբայէն	87 20
Քառորդ մեծիւ	107 10	Գրիմից	51 10
Մանր մեծիւ	102 20	Բագչ. իբրա	110 8
Մանր թիւագրամ 7 72			
Գոնսլիտէ (երկոյ)	31 21	Բուժ. Երկ. բաժին	79
Նոր փոխ. 4 թիւ		Թաղիկէ (մանր)	21
(Թաղիկէ թիւ 83)	83	Թաղիկէ (մեծ)	20 30

ԱՐՏՈՆԱՏԻՐ Ա. ՍԱԳԱՆԱՆ
ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ